

Tannhelse

sekretæren

04
15

Tannhelsetjenesten

Antibiotikabruken må ned 30 prosent

se side 10

Rettigheter som tillitsvalgt

Konferanse med innføring i arbeidsgivers styringsrett og tillitsvalgtes rettigheter ved nyansettelser.

s. 14

ThsFs landsmøte 2016

Landsmøtet i 2016 avholdes på Gardermoen 30. og 31. mars 2016.

s. 19

Faglig påfyll

Tannhelsesekretæren som nøkkelperson for å få gode hygienerutiner på tannlegekontoret.

s. 16

NYHET!

Xero får nytt navn og nytt design. Velkommen Flux Dry Mouth!

Nyhet! Xero-produktene får nytt navn og utseende.

I **Flux-familien** lanseres det nå også produkter mot tørr munn. Det er Xero-produktene som endrer navn til Flux Dry Mouth. Først ute er Flux Dry Mouth Rinse og Gel. Begge har samme innhold som tidligere.

Flux Dry Mouth er produkter som hjelper ved tørr munn. Produktene stimulerer spyttproduksjonen, samt fukter og smører slimhinnene. De inneholder også fluor, 0,2% NaF (rinse) og 1000 ppm F (gel) som forebygger karies. Les mer på www.fluxfluor.no

FLUX[®]

Har du fluxet i dag?

Innhold

Antibiotikabruken skal ned med 30 prosent

Side 10

Faglig påfyll på Nordental

Side 16

Kunngjøring av ThsFs landsmøte 2016

Side 19

Annet innhold:

5 Leder av Gerd Bang-Johansen	24 #jegerstatsansatt og stolt
6 Småstoff	27 Parat UNG
10 Antibiotikabruken skal ned med 30 prosent	28 Kurskalender for 2016
14 Tillitsvalgt-konferansen 2015	32 Verdens viktigste lager
16 Faglig påfyll på Nordental 2015	36 Parat informerer
19 Kunngjøring av ThsFs landsmøte 2016	38 Spørsmål fra medlemmer
22 Stortingshøring om kommunereformen	40 Kryssord, sudoku, anagram og på kryss og tvers
	42 Leder i Parat

Medlemsblad for
Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF),
Stiftet 23.01.2007.
Tilsluttet Parat (YS).

Utgis av:
Parat
Parat, Pb 9029, Grønland
0133 OSLO

www.parat.com
www.thsf.no

Besøksadresse:
Lakkegata 23, Grønland, Oslo
Telefon: 21 01 36 00
Telefaks: 21 01 38 00

Leder av Tannhelsesekretærenes Forbund:
Gerd Bang-Johansen
Telefon: 21 01 37 70
Mobil: 984 88 100
gerd.bang.johansen@parat.com

Ansvarlig redaktør:
Trygve Bergsland
Telefon: 905 85 639
trygve.bergsland@parat.com

Forasidefoto:
Renate Strand

Annonser:
07 Media, Per-Olav Leth
Telefon: 918 16 012
E-post: perolav@07.no

Layout:
07 Media, avd. Moss
Telefon: 22 79 95 00

Trykk:
Ålgård Offset AS
Telefon: 51 61 15 00

ThsF
Tannhelsesekretærenes Forbund
ISSN:1504-5714

Abonnement:
Parat
Postboks 9029 Grønland
0133 Oslo
Telefon: 21 01 36 00.

ThsF er en yrkesorganisasjon i Parat

Dette produktet er trykket etter svært strenge miljøkrav og er svanemerket, CO₂-nøytralt og 100 prosent resirkulerbart.

PERFEKT HYGIENE I DIN PRAKSIS!

Med DAC Universal kan du og dine pasienter kjenne dere trygge!

Så enkelt er det:

Monter instrumentene på magasinet og trykk på knappen – etter ca. 16 minutter er instrumentene vasket, smurte og steriliserte. 6 roterende-instrumenter er nå klare til bruk på neste pasient. Med NitraDem vannrenseanlegg, fylles maskinen automatisk med vann.

Ta vare på dine instrumenter på best mulig måte, så økes levetiden betraktelig!

Smittevern – behov for å ligge i forkant

I denne utgaven av Tannhelsesekretæren har vi en reportasje som tar opp et kritisk og stigende internasjonalt og nasjonalt problem, der vi spør om vi er i ferd med å tape krigen mot resistente bakterier.

Det er mange og kompliserte årsaker til denne utviklingen. Den generelt stigende reisevirksomheten, fri flyt av arbeidskraft og økonomisk krise som går ut over helsevesenet i populære og nære turistland, gjør at smitte- og spredningsfaren øker. Når vi så vet at konsekvensene av resistente bakterier er så store, er det tvingende nødvendig at vi engasjerer oss for at dette problemet blir tatt på alvor i den nasjonale tannhelsen. Tannklinikken skal ikke innebære smitterisiko!

Jeg ser for meg følgende tiltaksområder: Skjerpede retningslinjer, klare ansvarslinjer, forbedret utdanning og holdningspåvirkning.

Det er utarbeidet nye retningslinjer fra universitetene som skal ivareta smittevernet for de odontologiske lærestedene. Disse retningslinjene ble presentert i forrige utgave av Tannhelsesekretæren. Det er svært viktig at disse også gjøres gjeldende for tannklinikkene og at de blir gjort obligatoriske og ikke bare veiledende. Det vil medføre at smittevern får en mer sentral prioritering, noe som er nødvendig for ansvarsfordeling og generell holdningspåvirkning for alle deler og nivåer av tannhelsen.

Kunnskapsdepartementet har etter påvirkning fra ThsF besluttet å opprette en arbeidsgruppe som skal lage en ny læreplan for tannhelsesekretærutdannelsen. Økte kompetansekrav på flere områder, og spesielt behov for mer kunnskap på smittevernsiden, vil forhåpentligvis kunne føre til at vi kan få til et toårig utdanningsløp. Dette vil sette oss i stand til å ta større og bedre ansvar i tannhelseteamet. ThsF vil være representert i arbeidsgruppen og har klare mål for å påvirke i riktig retning.

Gjennom bistand fra Nordplus har vi kunnet utarbeide en felles nordisk fagplan for tannhelsesekretærutdannelsen. Det er viktig at denne blir implementert og at den utvides til å omfatte en eventuelt utvidet fagplan. Stigende arbeidsutveksling mellom nordiske land gjør at dette blir et viktig tiltak.

Det er et klart mål for ThsF at det er tannhelsesekretæren som skal ha det utøvende ansvaret for smittevern på klinikkene. En ytterligere forbedret utdanning og klart regulerte ansvarsforhold vil gi oss muligheter til å drive holdningspåvirkning overfor arbeidsgiver, fylkestannleger og andre kolleger, et arbeid som vil få høy prioritet i tiden fremover.

Jeg vil benytte anledningen til å ønske dere alle en god høst og førjulstid.

Med vennlig hilsen

Gerd Bang-Johansen
Leder

FDI-kongress i Polen

World Dental Federation (FDI) arrangerer årlig kongress for alle som jobber i tannhelsetjenesten. Det er nå åpent for påmelding til FDI's World Dental Congress som skal avholdes i den polske byen Poznan fra 7. til 10. september 2016. Program med oversikt over forelesere og priser finner du på fdiworldental.org.

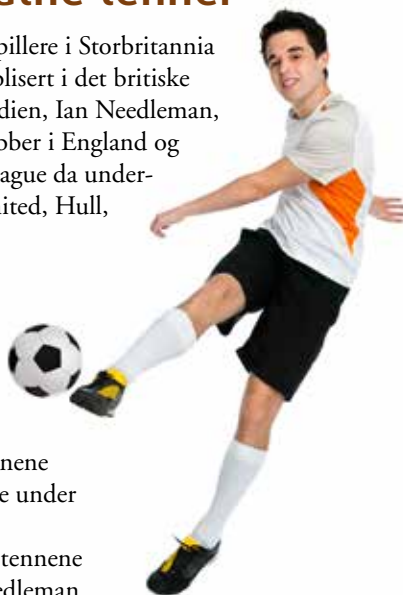
Poznan skal være en av Polens eldste og største byer med nær 600 000 innbyggere. Byen ligger mellom Berlin og Warszawa og har vært landets hovedstad og sete for landets konger. I dag er Poznan et viktig senter for handel, industri, kultur og utdanning.

Stjernespillere med råtne tenner

Nesten 40 prosent av profesjonelle fotballspillere i Storbritannia har råtne tenner, viser en studie som er publisert i det britiske fagbladet Sports Medicine. Lederen for studien, Ian Needleman, og hans team sjekket 187 spillere i åtte klubber i England og Wales. Fem av lagene holdt til i Premier League da undersøkelserne ble gjennomført (Manchester United, Hull, Southampton, Swansea og West Ham).

Minst 90 prosent av spillerne på hvert lag ble sjekket og spurt om tannhelsen. 37 prosent hadde hull i tennene, og mer enn halvparten slet med syreskader. I tillegg hadde åtte av ti spillere infeksjoner i tannkjøttet. Sju prosent svarte at smertene i tennene til en viss grad hadde påvirket prestasjonene under kamp og trening.

– Vi møtte flere spillere med så store hull i tennene at det skapte en infeksjon i kjeven, sier Needleman til nyhetsbyrået AFP. *Kilde: NTB/AFP*

Rapport om utgifter til tannbehandling

Statistisk sentralbyrå (SSB) har nylig gitt ut en rapport som analyserer utgiftene knyttet til behandling hos tannlege.

Den voksne befolkningen over 21 år og eldre skal i utgangspunktet betale for behandling hos tannlege selv, men staten gir likevel hel eller delvis økonomisk støtte. I 2014 var det 15 ulike lidelser og tilstander som gav rett til refusjon. Rapporten viser hvordan refusjoner fordeler seg i den voksne del av befolkningen etter alder og kjønn og langs ulike sosioøkonomiske og regionale kjennetegn.

Karl Evang-prisen 2015

Anne Rønneberg mottok i oktober Karl Evang-prisen for sin innsats for å bedre retningslinjer og heve kompetansen om omsorgssvikt og overgrep mot barn. Hun har i mange år vært leder for Norsk Forening for pedodonti, og tatt initiativ til å sette overgrep og omsorgssvikt på agendaen blant annet i tannlegeutdanningen. Rønneberg sitter også i arbeidsutvalget for å utarbeide nasjonale retningslinjer for gode tannhelsetjenester til barn og unge.

Karl Evang-prisen ble opprettet i 1981 som en hennør til den tidligere helsedirektøren og hans sosialmedisinske innsats. Målet med prisen er å stimulere arbeidet med folkehelse, barnevern og sosiale forhold i Norge. Prisen er på 50 000 kroner og deles ut på Folkehelsekonferansen.

Anne Rønneberg.
Foto: Trygve Bergsland

Munnhygiene og Alzheimers

Bakterier fra munnen er funnet i hjernen hos Alzheimers-pasienter og forskere har sett på mulige sammenhenger mellom bakterier, virus og sopp fra munnen, og utviklingen av Alzheimers sykdom. Hypotesen er ifølge forskningsmagasinet Apollon at det kan være en sammenheng mellom mikrobenes i munnen og utviklingen av Alzheimers sykdom.

Det er professor Inger Olsen på Institutt for oralbiologi ved Universitetet i Oslo, og postdoktor Sim K. Singhrao, som har jobbet med prosjektet.

– Når det er sår og betennelser i tannkjøtt og tannkjøttlommene, er blodårene utvidet. Da havner mikrobenes i tannkjøttlommen lett ut i blodårene. Vi har derfor tenkt oss at periodontitt kan bidra til Alzheimers, sier Olsen til forskningsmagasinet.

Det odontologiske fakultet i Oslo er renovert

Det odontologiske fakultet i Oslo har fått en totalrenovering og modernisert kjeveortopedisk og kirurgisk avdeling, i tillegg til spesialistklinikken som ble gjenåpnet i oktober. De to første avdelingene fremstår ifølge bladet Tidende i flunkende ny drakt, med helt nytt utstyr på alle uniter.

Kirurgisk avdeling hadde tidligere elleve uniter som før sto tett i tett på rad og rekke, nå er dette redusert til åtte uniter plassert inne i hver sin bås. De nye

forholdene legger ifølge bladet til rette for pasientvern i tråd med forskriftene, og gode muligheter for instruksjon og undervisning av studentene. Det er for øvrig planer om å flytte hele fakultetet til Gaustadalleen ved Rikshospitalet.

Kilde: Tidende

Tannlege dømt til fengsel for svindel

En tannlege fra Hamar er dømt for skatteunndragelser og forsikringssvindel. Han er også fradømt retten til å drive selvstendig næringsvirksomhet, være daglig leder eller ha en annen ledende stilling i noe selskap, i en periode på fem år.

Mannen er dømt for brudd på både bokføringsloven, ligningsloven og straffeloven. Tannlegen er også dømt for forsikringsbedrageri og bedrageri overfor NAV, blant annet ved at han mottok sykepenger til tross for at han var i arbeid.

Kilde: NRK

Vervesuksess på Nordental

I oktober var ThsF til stede på Nordental. Forbundsleder Gerd Bang-Johansen er strålende fornøyd etter årets messe.

– Vi treffer mange av våre medlemmer, noe som er det viktigste for oss med å være til stede på messen. I tillegg vervet vi 20 nye medlemmer under messen, de fleste av dem er privatansatte tannhelsesekretærer, sier Bang-Johansen.

Hun sier de fleste offentlig ansatte tannhelsesekretærene er medlemmer.

– Det er særlig blant de privatansatte vi har det største potensialet for å verve nye medlemmer, sier Bang-Johansen, som betjente ThsFs stand sammen med nestleder Anne-Gro Årmo, May Britt Nilsen, Elisabeth Tanum, Anne Mari Fester, Unni Straumsnes, Aase Stubø og Solveig Hilde.

Foto: Vette Daler

Kampanje mot snus

18 prosent, tilsvarende omtrent 110 000 ungdommer i aldersgruppen 16 til 24 år, snuser daglig. Helse- og omsorgsdepartementet har gitt Helsedirektoratet i oppdrag å utvikle snuskampanjen som ble startet 6. oktober. Gjennomsnittsalderen for å prøve ut snus er 16 år.

I forkant av kampanjen startet man med tobakksfri skoletid i fjor sommer, og det er gjennomført fokusgruppeundersøkelser, intervjuer med rektorer, intervjuer med ungdommer, dialogkafé og befolkningsundersøkelser. Kampanjen konsentrerer seg om avhengighet og hovedbudskapet er at snus gjør deg avhengig, gir forandringer i munnen og øker risikoen for å få kreft.

Kommunehelsetjenesten og Eldres tannhelse

Kun en tredel av eldre som har krav på gratis tannlege, kjenner til egne rettigheter, viser en ny undersøkelse utført av Universitetet i Bergen. Eldre som får hjemmesykepleie i mer enn tre måneder har rett til gratis tannlege, men kun en tredjedel vet om disse rettighetene, viser undersøkelsen.

Kun en av fire mottok den kostnadsfrie tannbehandlingen de hadde rett på i 2014, ifølge KOSTRA-tall (Kommune-Stat-Rapportering) som gir statistikk om ressursinnsatsen, prioriteringer og måloppnåelse i kommuner, bydeler og fylkeskommuner.

Kilde: Pensjonistforbundet

Nye pasientrettigheter

Fra og med 1. november styrkes rettighetene for pasienter som har henvisning til spesialisthelsetjenesten. To av de mest sentrale endringene er retten til å velge behandlingssted og en styrking av rettigheter ved fristbrudd.

Pasienten har rett til å velge behandlingssted i hele Norge etter henvisning, og helsenorge.no/velg-behandlingssted erstatter nå frittisykehusvalg.no. Her kan helsepersonell og pasienter få oversikt over behandlingssteder og ventetider i spesialisthelsetjenesten. Pasientene kan velge mellom offentlige behandlingssteder og private som har avtale med helseforetakene samt private behandlingssteder som HELFO har godkjent som leverandør.

Kilde: HELFO

560 000 år gammel tann

En ung jente som jobbet frivillig på en utgravning sørvest i Frankrike, har funnet en mennesketann som dateres rundt 560 000 år tilbake i tid.

– Det er en stor tann fra et voksent menneske. Vi kan ikke si om den er fra en mann eller kvinne, men den ble funnet under utgravninger av jordsmonn som vi vet er mellom 550 000 og 580 000 år gammelt der vi har brukt ulike dateringsmetoder, sier paleoantropolog Amelie Viallet til nyhetsbyrået AFP.

Vinnere av nettbrett

Alle som besøkte Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF) under messen på Nordental, kunne legge igjen navn og adresse og fikk med det være med i trekningen av to Lenovo-nettbrett.

Den høytidelige trekningen ble gjennomført av leder for juridisk avdeling i Parat, Anders Lindstrøm, og leder i ThsF, Gerd Bang-Johansen. Vinnerne som er trukket ut er Wenche Jensen Ottem fra Fetsund og Audhild Longva Berild fra Innfjorden. Nettbrettene er sendt i posten og vinnerne gratuleres.

Leder for juridisk avdeling i Parat, Anders Lindstrøm og leder i ThsF, Gerd Bang-Johansen. Foto: Trygve Bergsland

Færre hull med fluorpensling

Fluorpensling av melketenner reduserer karies hos barn under tre år, konkluderer Kunnskapssenteret i en ny forskningsoversikt. Når barn er rundt tre år innkalles de til tannhelseundersøkelse i den offentlige tannhelsetjenesten, men denne undersøkelsen innebærer vanligvis ikke rutinemessig fluorpensling.

Forskningen viser at det ikke er knyttet bivirkninger eller andre utilsiktede hendelser til fluorpensling på barn under tre år. En undersøkelse fra 2003 viste at 13 prosent av norske treåringer hadde karies.

Kilde: Kunnskapssenteret

Tannverk for 14 000 år siden

Arkeologer tolker mikroskopiske spor i en 14 000 år gammel tann som tilhører levningene av en mann funnet i Nord-Italia i 1988, på en gravplass kalt Ripari Villabruna. Antropologen Stefano Benazzi sier til magasinet All Verdens Historie at steinaldermenneskene brukte små, skarpe steinredskaper for å fjerne infisert vev fra tannens innside, noe som viser at folk var klar over hvor skadelig tannrøte var allerede den gang.

Andre tannfunn som listes opp av magasinet:

Funn i 9 000 år gamle graver i Pakistan har vist at man allerede da brukte bor laget av stein for å fjerne karies fra tennene. Bivoks ble brukt til å lage fyllinger for skadde tenner for 6500 år siden, viser funn fra en grav i dagens Slovenia.

Den såkalte ismannen, Ötzi, som døde for 5300 år siden, hadde en ussel tannhelse. Noen av tennene var brukket og mange var ødelagt av karies.

Kilde: All Verdens Historie

Det er vi som er...

totalleverandør av dentale forbruksvarer, kjeveortopediske produkter og tanntekniske arbeidere.

Våre avtalekunder får rabatt på både forbruksvarer, kjeveortopedi og tannteknikk. Derved oppnår du de største økonomiske fordelene på klinikken.

Om du samler dine innkjøp hos LIC Scadenta, følger det gjerne en liten overraskelse med på kjøpet!

*Vår jobb er å gjøre
din jobb lettere!*

www.licscadenta.no

Sandvika:

Tromsø:

Kjeveortopedi:

Tannteknikk:

67 80 58 80

77 67 35 00

67 54 00 23

22 47 72 00

LIC
SCADENTA

■ Antibiotikaresistens

*Tannhelsesekretær Renate Strand,
Rødvedt Tannhelsecenter AS.
Foto: Trygve Bergsland*

” *Det er viktig å
fullføre hele kuren, selv
om man skulle føle seg
bedre før man er ferdig.*

Renate Strand

Antibiotikabruken skal ned med 30 prosent

Mindre og riktigere bruk av antibiotika er sentrale hovedmål i en ny strategi for Norges innsats mot antibiotikaresistens. Tannhelsetjenesten står for rundt fem prosent av antibiotikaforskrivningen i Norge, og nå skal antibiotikabruken ned med 30 prosent innen 2020.

Tekst: Kristin Rosmo

Målene i den nye nasjonale strategien mot antibiotikaresistens 2015–2020 er at Norge skal redusere bruken av antibiotika, bruke medikamentene riktigere, øke kunnskapen om antibiotikaresistens og være en pådriver internasjonalt i utviklingen av nye antibiotika og vaksiner.

Mindre og riktigere bruk

De sterke sammenhengene mellom human helse, dyre- og fiskehelse, landbruk

og miljø gjør at strategien omfatter ulike fagområder. Et sentralt innsatsområde innen helsesektoren er redusert forskrivning av antibiotikareseptor.

Et av målene er å redusere antibiotikabruken med 30 prosent innen 2020. Videre skal gjennomsnittlig forskrivning av antibiotikareseptor reduseres med 45 prosent, fra dagens 450 resepter til 250 resepter per 1000 innbyggere per

år. For å lykkes med dette skal blant annet forskrivning av antibiotika til luftveisinfeksjoner reduseres med 20 prosent målt i døgndoser. Videre er et av tiltakene som beskrives i strategien å sikre at befolkningen informeres om fornuftig antibiotikabruk.

– Den nasjonale strategien er overordnet og går på tvers av flere sektorer. Det jobbes nå med en egen handlingsplan mot antibiotikaresistens i helsetjenesten, der ulike aktørers rolle vil bli diskutert, sier statssekretær Cecilie Brein-Karlsen i Helse- og omsorgsdepartementet.

Departementet opplyser at handlingsplanen skal være ferdig i løpet av 2015.

Tannleger vil bidra

Den norske tannlegeforening (NTF) opplever strategien som velbegrunnet og betimelig.

– Det oppstår stadig nye resistente bakteriestammer. Det ser også ut til å være klare sammenhenger mellom unødvendig bruk av antibiotika og resistensutvikling hos mennesker og dyr, sier Aril Jul Nilsen, fagsjef i NTF.

Han opplyser at flere grupper i fagmiljøet har gitt innspill til strategien. NTF har deltatt i en workshop om hva tannleger kan bidra med for å nå målet om å redusere antibiotikabruken i Norge med 30 prosent innen 2020.

Det er fra før utarbeidet nasjonale retningslinjer for hvordan antibiotika bør brukes, og ikke brukes, i klinisk tannlegepraksis.

– Tannleger står for rundt fem prosent av antibiotikaforskrivningen i Norge. For å lykkes med å redusere forskrivningen, er det viktig at det formuleres klare indikasjoner for forskrivning av antibiotika, og ikke minst at disse gjøres godt kjent i tannlegemiljøene. Publisering i vårt fagtidsskrift, NTFs Tidende, faglige kurs og foredrag på landsmøtet er gode informasjonskanaler. I tillegg sender vi ut nyhetsmeldinger til alle medlemmer som igjen informerer på sine nettsider, sier Nilsen.

Aril Jul Nilsen, fagsjef i Den norske tannlegeforening. Foto: privat.

Antibiotikaresistens

- Innebærer at bakterier kan leve videre og formere seg, selv om de utsettes for antibiotika.
- Flytter seg over landegrensener gjennom handel, mat, mennesker, dyr og miljø.
- Infeksjoner som i dag regnes som ufarlige, kan igjen bli et alvorlig helseproblem og en hyppig dødsårsak.
- Utgjør en av de største helsetruslene verden står overfor.
- Situasjonen i Norge er relativt gunstig, men økt antibiotikabruk, reisevirksomhet, import av mat og spredning av resistente bakterier i matproduksjonen, kan endre bildet.

Kilder: Folkehelseinstituttet, Regjeringen

” Viktige mål i strategien er å redusere den totale bruken av antibiotika og opprettholde ansvarlig antibiotikabruk.

Han påpeker at hovedutfordringen med antibiotikabruk er at det har vært et effektivt middel mot bakterielle infeksjoner, og at det har vært få motforestillinger mot utstrakt bruk i tidligere år. Han påpeker også at bruken i dyre- og fjærfehold har vært omfattende.

– Antibiotika har ubetydelig effekt mot virusinfeksjoner, men har ofte vært brukt i utide ved forkjølelser og banale infeksjoner. Det er nødvendig med folkeopplysning for å skape forståelse for hva antibiotika ikke skal brukes til, og tannleger kan delta i dette opplysningsarbeidet, sier Nilsen.

Råd og begrenset forskrivning

Blant pasientene ved Rødtvedt Tannhelsesenter AS i Groruddalen i Oslo rusler omtrent en pasient i uken ut fra tannlegekontoret med en antibiotikaresept i hånden. Tannhelsesekretær Renate Strand sier det da som regel gjelder pasienter med kraftig periodontitt.

– Ved mistanke om hissige tannkjøttbakterier hos denne pasientgruppen, foretar vi som regel en mikrobiologisk undersøkelse før tannlegen eventuelt forskriver en antibiotikakur. Tannlegen informerer i så fall om dose og riktig bruk. Blant annet blir det presisert at det er viktig å fullføre hele kuren, selv om man skulle føle seg bedre før man er ferdig. I tillegg informere-

rer vi om at det kan være en fordel å spise noe yoghurt, biola eller kjøpe melkesyrebakterier i tablettform på apoteket for å begrense bivirkninger som diaré, sier hun.

Ved tannlegekontoret jobbes det både med å begrense forskrivningen og med å gi informasjon om riktig bruk. Strand opplever imidlertid at det enkelte ganger ringer pasienter med tannpine som tror at en antibiotikakur er hva de trenger.

– Da er det viktig at tannlegen foretar en undersøkelse av pasienten for å se om det er annen behandling som må til, slik at ikke antibiotika blir brukt unødvendig, sier Strand.

Rettigheter som tillitsvalgt

Advokat i Parat Thore Eithun Helland gir deltagerne innføring i arbeidsgivers styringsrett. Foto: Trygve Bergsland.

I oktober arrangerte Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF) tillitsvalgtskonferanse der deltagerne fikk en innføring i arbeidsgivers styringsrett og tillitsvalgtes rettigheter ved nyansettelser. Det ble også en gjennomgang av medlemsregisteret og Nordplus-prosjektet.

Av: Trygve Bergsland

Advokat i Parat, Thore Eithun Helland, gav en rettslig innføring i lover og regler knyttet til nyansettelser og arbeidsgivers styringsrett. Rådgiver i Parat, Bjørn Are Sæther, gikk deretter igjennom noen av de samme problemstillingene sett fra tillitsvalgtes side. Bjørn Are Sæther, gikk deretter igjennom noen av de samme problemstillingene sett fra tillitsvalgtes side og knyttet det opp mot hovedavtalen i KS.

Arbeidsgivers styringsrett

Helland sier reglene om arbeidsgivers styringsrett er basert på inngått arbeidsavtale med arbeidstaker, praksis på arbeidsplassen, hovedavtalen og inngått tariffavtale. – Dette er avtaler som begge parter må holde seg innenfor. I tillegg er arbeids-

givers styringsrett begrenset av arbeidsmiljøloven, ferieloven, folketrygdloven og enhver annen lov vedtatt av Stortinget, sier han.

Rettspraksis er ifølge Helland en juridisk bindende veiledning på hva domstolene mener i ulike spørsmål om hva arbeidsgiver kan og ikke kan foreta seg. – Prinsipielt har vi noe som kalles «Kårstødommen» som er en slik veiledende praksis fra domstolene. Her står det at «Utøvelse av arbeidsgivers styringsrett stiller visse krav til saksbehandlingen, det må foreligge et forsvarlig grunnlag for avgjørelsen som ikke må være vilkårlig, eller basert på utenforliggende hensyn». Arbeidsgiver har lov til å gjøre ukloke valg knyttet til hvordan virk-

somheten drives, men kan ikke bruke styringsretten på en usaklig måte, sier Helland.

Han sier arbeidstakere selv har et ansvar for at ikke styringsretten blir misbrukt. – I tillegg til den enkelte ansatte har verneombudet et ansvar for at lover og regler innen HMS-området blir fulgt opp. Videre har også den tillitsvalgte et ansvar for at de ansatte blir ivaretatt på en forsvarlig måte, sier Helland.

Tillitsvalgte og nyansettelser

Parat-advokaten sier arbeidsgiver kan ansette hvem han vil innenfor enkelte rammer. – Arbeidsgiver må forholde seg til regler om diskriminering og ta hensyn til eventuelle interne søkere. Ofte vil deltids-

ansatte eller midlertidig ansatte kunne ha et fortrinn, sier Helland.

Ved avskjed ber Helland de tillitsvalgte være oppmerksom på flere forhold.

– Det er formelle krav dersom en arbeidsgiver vil avskjedige en ansatt, der vi som advokater i Parat også vil stille opp om nødvendig, sier han.

Arbeidsgiver bestemmer

Sæther sier arbeidsgivers styringsrett kan defineres som retten til å organisere, lede, fordele og kontrollere arbeidet, i tillegg til retten til å inngå og avslutte arbeidsavtaler.

– Arbeidsgiver har rett til å bestemme hvem som skal gjøre hva når og hvordan, i tillegg til å disponere arbeidstakernes tid innenfor rammene av arbeidstiden. Samtidig har alle parter rett og plikt til å gjøre sitt beste for å skape et godt samarbeid i virksomheten og på den enkelte arbeidsplass, sier han.

Hovedavtalen gir ifølge Sæther retningslinjer på hvordan arbeidsgiver skal informere og drøfte endringer med de tillitsvalgte.

– Arbeidsgiver skal så tidlig som mulig informere, drøfte og ta de tillitsvalgte med på råd når det gjelder saker knyttet til slikt som omorganisering, omlegging av driften, ledige og nyopprettede stillinger, sier Sæther.

Offentlighetsloven

Han sier arbeidsgiver som fast ordning skal sende søkerliste til tillitsvalgte.

– I hovedavtalen går det også frem at arbeidsgiver snarest mulig skal orientere de tillitsvalgte om nyansettelser og gi nyansatte beskjed om hvem som er tillitsvalgt. Den samme avtalen gir tillitsvalgt rett til å uttale seg om tilsetninger, overflytting, opprykk og forfremmelse til stillinger som er omfattet av tariffavtalen, sier Sæther.

Han sier offentlighetsloven gir alle rett til å se søkerlisten, og at listen som viser hvem som har søkt så snart som mulig skal settes opp med navn, alder, yrke, stilling og adresse. – Det kan gjøres unntak, men det må være særlig godt begrunnet. Etter bestemmelsene i hovedavtalen kan ikke den tillitsvalgte kreve å delta i intervjuer med søkere, men mange kommuner og fylkeskommuner har opprettet tilsetningsutvalg, eller har regler som sier at tillitsvalgte skal være med i intervjuprosessen, sier Sæther.

Han anbefaler alle tillitsvalgte å ta trinn én til tre-kurs for å lære mer om både arbeidsgivers styringsrett og hvilke rettigheter tillitsvalgte har i ansettelses- og avskjedigelsessaker.

Fire på tillitsvalgkonferanse

Ann Marie Fester jobber som tannhelsesekretær i Forsvaret og mener arbeidet der skiller seg relativt mye fra den øvrige offentlige tannhelsetjenesten.

– Forsvaret er en stor organisasjon, men det er kun vi tannhelsesekretærer som er sivilt ansatt, sier Fester.

Siv Gustavsen jobber i fylkeskommunen på linje med de fleste andre på seminaret. Hun sier noe av det hun som tillitsvalgt opplever som problematisk, er ansettelsene.

– Vi som tillitsvalgte burde vært tettere på prosessen, og dette seminaret gir oss noen svar på hva vi kan forvente å motta av informasjon og i hvor stor grad vi som tillitsvalgte skal engasjeres i ansettelsesprosessen, sier Gustavsen.

Laila Fagerholt Grefstad jobber i Sør-Trøndelag fylkeskommune og sier det kan være utfordrende at arbeidsgiver ofte er plassert geografisk langt fra deres arbeidsplass.

– Jeg er opptatt av å lære mer om kommunereformen her på seminaret i tillegg til hvordan jeg som tillitsvalgt bedre kan utnytte de muligheter som ligger i medlemsregisteret, sier Grefstad.

Linda Beate Kobbeltvedt jobber i Hordaland fylkeskommune og vil lære mer om arbeidsgivers styringsrett og hvilke muligheter og begrensninger som ligger i dette.

– Jeg er også opptatt av min rolle som tillitsvalgt i intervju situasjoner ved nyansettelser og hvilke rettigheter vi som tillitsvalgte har, sier Kobbeltvedt.

Ivrig deltakere på konferanse. Foto: Trygve Bergsland.

Faglig påfyll på Nordental 2015

Foredragsholderne under Tannhelsesekretærdagen på årets Nordental-arrangement understreker tannhelsesekretærens rolle som nøkkelperson for å få gode hygienerutiner på tannlegekontoret.

Av: Anne Kari Berg

Gode rutiner for hygiene sto i sentrum i de tre faglige foredragene som ble holdt på Nordental, som i år ble arrangert på Norges Varemesse på Lillestrøm.

Tre spesialtilpassede foredrag

Nordental er en del av landsmøtet til Den norske tannlegeforening og mellom 300 og 400 tannhelsesekretærer hadde tatt turen til Lillestrøm for å høre om henholdsvis «Mikroorganismer og molekyler til besvær», «Periodonti på 90 minutter» og «Endodonti: et samarbeid mellom tannhelsesekretær og tannlege».

– Vi som lager programmet hadde lyttet til tannhelsesekretærene som tidligere år har ønsket seg foredrag knyttet til tannklinikken. Vi tror vi lyktes i å finne aktuelle temaer som angår arbeidshverdagen. Svært mange hadde møtt frem og stemningen var god, sier tannlege Berit Øra.

Øra leder tannlegeforeningens fagnemnd, et organ som har ansvar for etterutdanning av norske tannleger. Landsmøtet er foreningens største arrangement, og hit inviteres øvrig tannhelsepersonell til å delta for faglig påfyll og utvikling.

Fast post på programmet er en samling foredrag beregnet på tannhelsesekretærer. I tillegg er det andre foredrag under fagkonferansen som egner seg for hele tannhelseteamet.

Virus og bakterier

De tre tannlegene som sørget for faglig påfyll til de fremmøtte tannhelse-

” Vi som lager programmet hadde lyttet til tannhelsesekretærene som tidligere år har ønsket seg foredrag knyttet til tannklinikken.

Berit Øra

sekretærene var spesialist i periodonti, Asgeir Grotle-Sætervoll; spesialist i endodonti, Thomas H. Myrhaug; og tannlege og lektor Knut Vindal, som i tillegg til 50 prosent praksis som tannlege også underviser VG3 tannhelsesekretærer ved Gerhard Schøning Voksenopplæringscenter i Trondheim.

Vindal gikk gjennom problemet med de mange smittestoffene man kan bli utsatt for på tannlegekontoret og de utfordringene man møter dersom pasienten er allergisk mot stoffer som brukes i tannbehandling.

Han tok også for seg ulike typer smitte i spennet fra virus som kan gi forkjølelse og andre uskyldige luftveisinfeksjoner, til virus som kan smitte gjennom blodet, som ulike typer hepatitt eller hiv.

– Det er nødvendig at tannhelsesekretæren kjenner til de forskjellige virusene og bakteriene, hvordan de opptrer og hvordan man best kan unngå smitte, sier Vindal.

Han understreket at tannhelsesekretæren har en svært viktig rolle.

– Hun skal sørge for optimal hygiene som igjen bidrar til å hindre smittespredning.

Videre assisterer hun tannlegen som kan arbeide enda mer effektivt. Tannhelsesekretæren skjønner utstyret på en god måte slik at man unngår kostbare reparasjoner, og hun er tannklinikkenes ansikt utad, sier Vindal.

Legionærsyken

I foredraget kom Vindal inn på en helt spesiell type bakterie som faktisk også kan forekomme på tannlegens kontor, nemlig Legionella Pneumofilia. Denne bakterien kan føre til den dødelige sykdommen som gjerne kalles legionærsyken, og som skyldes en bakterie som kan formere seg i varmtvannstanker med lav temperatur.

Sykdommen har vært påvist i Norge, men heldigvis ikke som smittestoff på norske tannlegekontorer. Ved undersøkelser i England derimot ble det kartlagt flere tannlegeunitere med uforsvarlig høyt innhold av Legionella Pneumofilia.

– Det er vel ingen grunn til å tro at dette ikke kan skje i Norge. I det hele tatt kan vann som blir liggende stille være grobunn for bakterier. I slikt vann vil det gjerne danne seg en såkalt biofilm, som er et bakteriebelegg som kan sammenlignes med plakk. Å hindre dette er mulig blant annet ved gjennomspyling av slanger før

Tannlege Berit Øra er leder av tannlegeforeningens fagnemnd. Foto: Privat.

Tannlege og lektor Knut Vindal. Foto: Den norske tannlegeforenings Tidende.

Tannlege og spesialist i endodonti Thomas Myrhaug. Foto: Privat.

hver pasient eller ved bruk av vanddamp med høy temperatur. Dette er noen av oppgavene tannhelsesekretæren bør utføre rutinemessig, sier Vindal.

Store utfordringer med periodontitt

Tannlege Asgeir Grotle-Sætervoll sier at en stadig større andel av befolkningen vil trenge behandling for periodontitt. – I dag regner vi med at godt og vel halvparten av de som har passert 50 år har en eller annen form for tannkjøtt sykdom. Antallet pasienter med tannkjøttlidelser kommer til å øke betraktelig etter hvert som de store etterkrigskullene blir eldre, sier Grotle-Sætervoll, som mener behandling av periodontitt kan bli en av de virkelig store tannhelsemessige utfordringene i fremtiden.

Han understreket hvor viktig det er at tannhelsesekretærene er oppdatert på tannkjøtt sykdommer.

– Når man jobber i et team med tannlege, tannpleier og tannhelsesekretær, gir dette bedre forståelse for arbeidet og en mer givende hverdag. Tannhelsesekretærene spiller en viktig rolle på tannklinikken. Det er de som er tannklinikkenes ansikt utad. Ofte er det dem pasientene henvender seg til for opplysninger om hva de kan gjøre for å forebygge, og da er god kunnskap om periodontitt viktig, sier Grotle-Sætervoll.

Han opplyste at periodontitt er den viktigste årsaken til tanntap.

– Men sykdommen gir oftest ikke smerte, den kan være langt fremskredet uten at pasienten har ubehag. Derfor er jevnlig besøk hos tannlegen svært viktig, sier Grotle-Sætervoll.

Røyking og tanntap

Grotle-Sætervoll sier det er lite banebrytende nytt å komme med når det gjelder årsak og behandling av periodontitt.

– Vi ser på tannkjøtt sykdom som en infeksjonstilstand hvor kroppens immunforsvar bryter ned kjevebeinet rundt tannrøttene som en slags forsvarsreaksjon. Det finnes kanskje hundrevis av bakteriearter i munnen som har forskjellig evne til å lage sykdom. To personer kan ha tilnærmet lik

” I dag regner vi med at godt og vel halvparten av de som har passert 50 år har en eller annen form for tannkjøtt sykdom.

Asgeir Grotle-Sætervoll

bakterieflora. Likevel får kanskje bare den ene periodontitt. Det forteller oss at mye av årsaken ligger i genene og hvordan den enkelte immunforsvar er bygd opp, sier han.

Grotle-Sætervoll beskriver sammenhengen mellom periodontitt og generelle helseproblemer samt røyking som er en faktor som gir større risiko for tanntap ved periodontitt.

– Man har funnet ut at både stress og overvekt kan være faktorer som forverrer tannkjøttbetennelse. Det er også en sammenheng mellom diabetes og periodontitt. Tannlegen kan være den som først har mistanke om at pasienten har diabetes, sier Grotle-Sætervoll.

Han understreket derfor sterkt betydningen av egeninnsats etter at tannlege eller tannpleier har rensert tennene over og under tannkjøttkanten.

– Puss med myk eller elektrisk tannbørste og rens med mellomromsbørste en gang om dagen. Dette er det viktigste forebyggende tiltaket. Samvittighetsfullt renhold kan faktisk holde tannkjøttbetennelsen i sjakk etter behandling, sier Grotle-Sætervoll.

Økende interesse for rotfylling

En annen type tannbehandling som utføres ofte, er rotfylling.

– Ny teknologi og mer fleksible instrumenter gjør at man i dag lykkes i å rotfylle tenner som for noen tiår siden ville blitt ansett som tapt. Det gjør at behovet for denne typen behandling øker, sier spesialist i endodonti Thomas Myrhaug.

Han sier gode rutiner og aseptikk er absolutt nødvendig når man skal rotfylle en tann og trekker frem bruken av kofferdam, som er en tynn gummiduk som legges rundt tannen for å holde den ren og tørr under behandlingen.

– Alle spesialister bruker dette under rotfylling, men tannleger som ikke er spesialister tar lettere på det, sier Myrhaug.

Han understreket viktigheten av at tannhelsesekretærene kjenner til og oppdateres på utstyret som brukes ved rotfylling.

– I så måte er det svært positivt at det blir arrangert kurs eller foredrag, slik som under Nordental. Mellom 300 og 400 har funnet veien til foredragene og det er derfor ingen tvil om at det er stor interesse for denne typen faglig oppdatering, sier Myrhaug.

Landsmøte 2013.

Gerd Bang-Johansen.

Landsmøte 2013.

Kunngjøring av ThsFs landsmøte 2016

I tråd med paragraf 6 i ThsFs vedtekter, kunngjøres herved ThsFs landsmøte for 2016. Landsmøtet avholdes på Clarion Hotel & Congress Oslo Airport 30. og 31. mars 2016.

Alle bilder fra landsmøte 2013. Foto: Trygve Bergsland.

Landsmøtet er ThsFs høyeste myndighet og avholdes i første kvartal hvert tredje år. Tidspunktet kunngjøres for medlemmene i medlemsbladet Tannhelsesekretæren eller på annen måte senest tre måneder før landsmøtet.

Frist for innmelding av saker til landsmøtet er 20. januar 2016

Forslag til saker som ønskes behandlet av landsmøtet må være landsstyret i hende senest ti uker før landsmøtet. Frist for innsendelse av saker er 20. januar 2016.

Forslag sendes ThsF-Parat, postboks 9029 Grønland, 0133 Oslo eller på e-post til thsf@parat.com.

Innkomne forslag regnes som forslag sendt inn av medlemmer, medlemsgrupper eller

Connie Dahlberg, Lise Ainer Bjørklund, Rannveig Eidnes, Gerd Bang-Johansen, Linda Beate Kobbeltvedt, Anne-Gro Årmo, Borgny Mo Nybakk, Anne Fosshaug, Mona Kirsti Svendsen Persen, Anne-Lise Olsen, Ellinor Brattset, Siri Solem, Kjellrun Moe, Elisabeth Sandvik Tanum, Marit Charlotte Angelvik, May Beth Nilsen

Landsmøte 2013.

Elisabeth Sandvik Tanum, Karoline K. Dalheim, Kosovare Seferi, Åse Nesvik, Marit Nygård

Rannveig Eidnes, Anita Opdahl, Borgny Mo Nybakk, Ragnhild Reppen, Live Koi, Line Marie Gaup.

Live Koi, Line Marie Gaup, Siv Hanne Guttormsen, Berit Vik Hopland, Linda Beate Kobbeltvedt.

forslag fra ThsFs landsstyre. Det kan dreie seg om vedtektsendringer, endringer i tariff og tariffoppgjørene, endringer av ThsFs strategiske plan og hovedsatsningsområder, politiske saker medlemmene ønsker vi skal prioritere eller saker vi skal nedprioritere som bruk av midler og lignende.

Forslag til landsstyremedlemmer og varamedlemmer har fått ny frist 20. januar 2016.

28. september 2015 ble det sendt ut e-post til medlemmene med oppfordring om å komme med forslag på kandidater til alle verv i landsstyret samt varamedlemmer som sendes valgkomiteen ved leder Gina Rigmor Grønlie på e-postadresse gina-rigmor.gronlie@bfb.no.

Valg av delegater til landsmøtet

Informasjon om valg av delegater og frist for innsendelse av navn på delegater til

landsmøtet vil bli sendt ut på e-post senere. Har du ikke oppgitt e-postadressen din til medlemsregisteret, vil du ikke motta denne informasjonen. Du kan oppdatere medlemsopplysningene dine ved å gå inn på www.thsf.no – «Min side», eller sende en e-post til medlem@parat.com.

Paragraf 6 sier følgende om valg av delegater:

Landsmøtet består av landsstyrets medlemmer samt at privat, statlig, spekter og kommunal sektor hver for seg velger sine representanter fylkesvis etter følgende skala:

1–30 medlemmer:	1 delegat
31–100 medlemmer:	2 delegater
101–150 medlemmer:	3 delegater
151 og flere medlemmer:	4 delegater

Statlig og kommunal sektor har tillitsvalgtapparat som gjør det enkelt å

organisere valg av delegater til landsmøtet, og det er hovedtillitsvalgte og tillitsvalgte som vil sette i gang prosessen knyttet til valg av delegater.

Spekter og privat sektor mangler dette fylkesvise nivået, derfor er det litt andre utfordringer i forbindelse med valg.

Privat sektor

Er du tillitsvalgt eller kontaktperson på din arbeidsplass, så snakk med de andre tannhelsesekretærene og velg en delegat til landsmøtet. Det bør også velges en vararepresentant som kan tre inn hvis den valgte delegaten må melde avbud.

På klinikker uten tillitsvalgt eller kontaktpersoner, er det ingenting i veien for at dere velger delegat med vara, eller at du sender inn forslag på deg selv som delegat.

Torill Lassegård Torvanger, Anne-Gro Årmo.

Anne Fosshaug, Ingvild Lystad-Larsen.

Strategisk plan

Strategisk plan er et viktig styringsdokument for ThsFs langsiktige arbeid. Det viser sammenhengen mellom visjon, hovedmål og delmål i ThsFs målstruktur. Strategisk plan er også styrende for dokumentet «Hovedsatsningsområder og årlige aktivitetsplaner».

Hovedsatsningsområder

Denne planen inneholder mer konkret hva ThsF skal arbeide med i den kommende treårige landsstyreperioden.

Strategisk plan og hovedsatsningsområder for inneværende landsmøteperiode finner du på www.thsf.no under «Om ThsF».

ThsF ønsker at privat sektor skal bli mye sterkere representert på landsmøtet, så vi oppfordrer alle til å være offensive. Vi betaler også tapt arbeidsfortjeneste og alle utgifter til reise og opphold for delegatene på landsmøtet.

Spekter

Innkalling med sakspapirer sendes landsmøtedelegatene senest én måned før landsmøtet. Arbeider du på en arbeidsplass i Spekter-området, så snakk med de andre ThsF-medlemmene om valg av delegater eller send inn forslag på deg selv som delegat. Vara bør også velges der dette er mulig. ThsF ønsker at også Spekter blir sterkere representert på landsmøtet.

Landsmøtet skal behandle

- Konstituering
- Navneopprop
- Valg av dirigent(er)
- Valg av referent(er)
- Godkjenning av forretningsorden
- Godkjenning av innkallingen
- Godkjenning av sakslisten
- Valg av tellekorps
- Valg av to representanter til å underskrive protokollen
- Beretning fra foregående landsmøteperiode
- Revidert regnskap for foregående landsmøteperiode
- Innkommne forslag
- Strategisk plan for kommende landsmøteperiode
- Hovedsatsningsområder for kommende landsmøteperiode
- Budsjett for kommende landsmøteperiode
- Valg av landsstyre med varamedlemmer
- Valg av valgkomité bestående av:
 - Leder
 - 2 medlemmer
 - 2 varamedlemmer

Flere tenner gir dårligere tannhelse

Tidligere var det eldre i institusjon som slet med dårlig tannhelse.

Dette har bedret seg, og nå er det hjemmeboende eldre som sliter mest. Gamle tenner blir ikke prioritert i hjemmetjenesten, mener forskere, men det er store forskjeller mellom fylkene.

Av: Marit Bendz

Mange eldre bruker medisiner som påvirker spyttsekresjonen og dermed tannhelsen.

For bare noen år siden tilhørte eldre mennesker den generasjonen som fikk gebiss i konfirmasjonspresang. Få hadde sine egne tenner, men med bedre tannhelse utover femtitallet har stadig flere eldre sine egne tenner å ta vare på.

Pariakaste

Samhandlingsreformen legger opp til at flere eldre skal bo hjemme.

– Munnen blir ofte forsømt på pasienter som trenger assistanse til personlig stell, spesielt i hjemmetjenesten, sier professor Gunhild V. Strand på Institutt for klinisk odontologi ved Universitetet i Bergen (UiB) til forskning.no.

Hun mener at tannhelsen til sykehjemspasienter har vært et sorgens kapittel, men at det generelle bildet har endret seg.

” *Munnen blir ofte forsømt på pasienter som trenger assistanse til personlig stell, spesielt i hjemmetjenesten*

Professor Gunhild V. Strand

– På sykehjem over hele landet ser vi en tydelig bedring i tannhelsen, særlig de siste ti årene.

Det er ikke lenger belegg for å hevde at tennene til eldre flest råtner vekk på institusjon. Nå er problemet forskjøvet. Syke, hjemmeboende eldre er blitt den nye pariakasten i tannhelse-Norge, sier professoren til nettstedet.

Sviktede informasjon

Forsker ved Høgskolen i Oslo og Akershus, Trude Myhrer, bekrefter uttalelsene til Strand. Sammen med forskningskolleger har hun gjort en studie av tannhelse og livskvalitet hos folk som har fått hjerneslag.

Det viser seg ifølge studien Myhrer har utført at en tredjedel av de slagrammede opplevde dårligere tannhelse, og kun fem prosent ble informert om tannstell i rehabiliteringsperioden.

– Verst ut kommer de eldre som fortsetter å bo hjemme og som er avhengige av hjemmetjenester. De vil også ha behov for hjelp til daglig munnstell, sier Myhrer til forskning.no.

Studien viser at det ofte er opp til de pleietrengende selv å sørge for å få god

nok tannbehandling, noe som kan være for krevende for folk som nettopp har fått slag.

– Det gjør at tannstellet ofte ikke blir noe av, og de får dårlig munnhygiene og helsesituasjonen blir fortore dårligere for den det gjelder, sier forskeren.

For eldre i institusjon er situasjonen ifølge Myhrer litt bedre fordi tannhelsepersonell er tilknyttet institusjonen på en eller annen måte. Eldre i institusjon har krav på gratis behandling, men det er ingen automatikk i systemet som sørger for at de kommer til den behandlingen de har behov for.

Opplæring av hjemmesykepleiere

Fylkestannlege Kari Strand i Nord-Trøndelag sier at tilbudet til eldre er blitt bedre de siste årene.

– Flere tar imot tilbud om tannbehandling og vi tar imot alle som henvender seg til oss og som ønsker behandling. Samtidig er vi avhengige av samarbeid med kommunene, som skal informere denne pasientgruppa om rettighetene deres. I mange år har vi jobbet mot personell i institusjoner og laget undervisningsopplegg for dem. Problemet

Det var i grunnen enklere før, når den personlige tannhygienen besto av å legge gebisset i et glass vann om kvelden.

har vært å få noen til å møte og organisere denne opplæringa, sier Strand.

Tannhelsetjenestens kompetansesenter for Midt-Norge er i startfasen av et prosjekt om opplæring av personell i hjemmesykepleien. Hjemmeboende eldre, som har behov for hjemmehjelp, kan også ha behov for ekstra hjelp til daglig tannhygiene.

– Vi vet at de som har hjemmesykepleie er syke, og det kan være flere grunner til at de eldre har problemer med tannhelsen. Mange har mindre evne til å pusse tennene sine selv og det blir vanskelig å opprettholde rutiner samtidig som sykdom og medisinbruk svekker tannhelsen ytterligere, sier Strand.

Kan gi livstruende tilstander

Sviktende munnhygiene ved sykdom er ikke bare problematisk for tennene, men kan også få alvorlige konsekvenser for den generelle helsen.

– Bakteriene tar overhånd når munnstellet svikter og kan spre seg via blodet til andre deler av kroppen. Ved redusert immunforsvar, som er vanlig hos en del eldre, kan munnbakteriene i verste fall gi opphav til livstruende tilstander, sier Strand til forskning.no.

Den syke hjemmeboende risikerer å miste tennene om de ikke får tannlegebesøk og god oppfølging fra hjemmetjenesten. – Kombinasjonen høy alder, nedsatt førlighet, sykdom, medikamentbruk og mangelfullt stell kan ruinere et velfungerende tannsett i løpet av få måneder. Det er trist at mennesker som gjennom et langt liv har brukt store summer på å holde tennene i stand, skal måtte oppleve at tannsettet råtner vekk og attpåil at det skjer hjemme, sier Strand til nettstedet.

Fakta om Eldres tannhelse

De som tilhører de eldste aldersgruppene, hadde begrenset tannhelsetilbud i oppveksten. Dette har betydning for deres tannhelse i dag. I tillegg er det mange som bruker medisiner som påvirker spyttsekresjonen og dermed tannhelsen.

- I en landsomfattende spørreundersøkelse i 2004 var det 63–69 prosent av hjemmeboende personer over 70 år som vurderte sin egen tannhelse som god, og 6–9 prosent som vurderte den som dårlig.
- Eldre i byene har flere egne tenner og bedre tannstatus enn eldre som bor utenfor byene. Det gjelder både de som bor hjemme og de som bor på institusjon. I gjennomsnitt hadde 60 prosent av hjemmeboende eldre én eller to tannproteser i 1996–99 på landsbasis, mot 31 prosent i Oslo.
- En undersøkelse blant pleietrengende som enten bodde hjemme eller på institusjon i 2004, viser at 15 prosent hadde smerter og plager når de spiste, og 30 prosent hadde problemer med å spise på grunn av tannproblemer. Omtrent en av tre sykehjemsbeboere hadde plager med munntørrethet.
- Andelen hjemmeboende eldre som er tannløse, har blitt stadig mindre, og ble nesten halvert fra 1970 frem til 1999. Samtidig har forekomsten av både karies og tannkjøttssykdommer økt hos de som har egne tenner.
- Blant eldre på institusjon fikk mellom 41 og 76 prosent undersøkelse og/eller behandling i 2007 (andelen varierer mellom fylkeskommunene). Blant mottakere av hjemmesykepleie fikk mellom 12 og 35 prosent et lignende tilbud.

Kilde: Folkehelseinstituttet og forskning.no

#jegerstatsansatt og stolt

Parat, gjennom YS Stat, har bidratt til en synlighetskampanje for å øke stoltheten til de statsansatte og omdømmet i befolkningen. Ironiske videoer med sitater fra kommentarfeltene smågrums har slått særlig godt an.

Av: Marit Bendz

Kampanjen startet 1. oktober og går i ulike sosiale medier. Det er lansert en egen nettside på jegerstatsansatt.no og emneknaggen [#jegerstatsansatt](https://twitter.com/jegerstatsansatt). Selv om den offisielle kampanjeperioden er over, vil man videreføre nettsiden og noe av aktiviteten i tiden framover.

Glimt i øyet

Statsansatte? Late byråkrater, papirflyttere, snyltere, selvpptatte idioter som aldri har gjort en dritt for andre enn seg selv. De suger livskraften ut av mennesker, kommer på jobb klokka ti og går hjem klokka to. Skjellsordene mot statsansatte hagler i avisenes diskusjonsfora og på sosiale medier.

Kampanjen [#jegerstatsansatt](https://twitter.com/jegerstatsansatt) bruker disse betegnelse fra store og små nettroll til å fortelle hvem de som jobber i staten er og hva de faktisk gjør.

– Vi måtte gjøre noe med omdømmet til de statsansatte, synliggjøre hvilke tjenester staten står for og hvilke yrkesgrupper det gjelder. Vi ønsket å angripe det på en utradisjonell måte med glimt i øyet,

sier Pål N. Arnesen, leder for YS Stat og hovedansvarlig for kampanjen.

Det trengs. En undersøkelse gjennomført av Respons Analyse som er publisert i Aftenposten, viser at offentlige saksbehandlere er i et yrke med lav status.

Knuse myter

«Alle statlige virksomheter skal fjerne tidstyver ved å effektivisere egen drift, bidra til regelforenkling og andre forenklingstiltak i egen virksomhet og overfor innbyggere, næringsliv og offentlige virksomheter.» Slik starter regjeringens nettsak om jakten på tidstyver i forvaltningen.

Kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner sier til Parat-bladet at de startet med de tre F-ene i tidstyv-prosjektet: fornye, forbedre og forenkle, men der tilbakemeldingene ikke var slik de ønsket seg.

– Denne tidstyvjakten ble kommunisert på en negativ måte. Dersom man søker på [#jegerstatsansatt](https://twitter.com/jegerstatsansatt) kommer det opp mye rart i diskusjonsfora og sosiale medier, sier Sanner.

Arnesen sier det er veldig mange myter der ute. For eksempel er det en oppfatning om at statsansatte er late byråkrater.

– Det er helt feil. Statsansatte er alt fra bibliotekarer til tollere, tolker, ansatte i kriminalomsorgen, politiet, ambassadeansatte, barnevernet, ansatte i NAV og militæret og sivilt personell i Forsvaret. Hver dag jobber 160 000 menn og kvinner for å levere velferdstjenester til det norske folk, sier han.

Statsansatte jobber i alle deler av samfunnet, for eksempel ved universitetene, i departementene og direktoratene.

– Jeg er stolt over jobben alle statsansatte utfører. Vi håper landets innbyggere, gjennom kampanjen [#jegerstatsansatt](https://twitter.com/jegerstatsansatt), blir bedre kjent med oss. Hvem er for eksempel de ansatte i politi- og lensmannsetaten som gjør at åtte av ti nordmenn kan føle seg trygge? spør Arnesen.

Stolt av jobben

Ideen om en synliggjøringskampanje modnet ifølge Arnesen gjennom vinteren og våren 2015, og etter en anbudsrunder

” Vi håper landets innbyggere, gjennom kampanjen #jegerstatsansatt, blir bedre kjent med oss, sier Pål N. Arnesen.

Rita Astridsdotter Brudalen-Adriansen (34) deltar i kampanjen #jegerstatsansatt. Hun har en mastergrad i pedagogikk, jobber i Medietilsynet og er medlem i Parat.

allierte YS Stat seg med kommunikasjonsbyrået Geelmuyden Kiese.

– Kampanjen er et spleiselag mellom forbundene, noe som i seg selv er ganske unikt. Den offisielle kampanjeperioden ble avsluttet 14. oktober og veien videre skal ikke ha store kostnader, sier Arnesen.

I filmene som er spredt i sosiale medier leser en fengselsbetjent, en bibliotekar og andre yrkesgrupper opp kommentarer om seg selv.

– Og dette er langt fra de verste kommentarene, sier Arnesen.

I tillegg til filmene er medlemmer fra de ulike forbundene intervjuet, der de forteller sine historier om arbeidet de utfører og hva de er stolte av. En av dem er Agnes Kristine Olsen Sirland, som er Parat-medlem.

Hun er markedsansvarlig ved Høgskolen i Østfold, og ble bedt om å fortelle om en episode fra jobblivet hun var spesielt stolt av. I samarbeid med en studentgruppe og en faglærer utarbeidet Sirland

markedsmateriell, gode artikler, en markedsstrategi, en strategi for medie-håndtering og kronikker om studiet. – Faglæreren og studentene inviterte til konferanser for næringslivet, deltok på messer og satte dagsorden med gode kronikker i avisene. De ble også intervjuet på NRK lokalnyhetene og søkertallene

til studiet økte med 85,7 prosent på ett år. Det er klart man blir stolt når man får slike resultater av arbeidet man gjør. Men det som gjorde meg mest stolt og glad, var at jeg kunne få jobbe med så samvittighetsfulle og engasjerte faglærere og studenter, og at vi oppnådde de gode resultatene sammen, sier Sirland.

Pål N. Arnesen, leder for YS Stat.
Foto: Trygve Bergsland.

Forhandler i Parat Odd Jenvin.
Foto: Trygve Bergsland.

” De statsansatte bør fortsette å vise frem og fortelle om den flotte og viktige innsatsen de gjør hver dag, sier Paulien de Rijke.

Fortsatt trykk

Parat er det YS-forbundet som har flest statsansatte. Ansvarlig for de statsansatte i Parats forhandlingsavdeling, Odd Jenvin, mener et stort antall av de nær 8000 statsansatte medlemmene kjenner seg godt igjen i det kampanjen formidler. – Parat organiserer mange arbeidstakere i politi, rettsvesen og NAV, i tillegg til teknisk og administrativt ansatte over hele landet ved universiteter, høyskoler og i Statens vegvesen. Det har vært en god og effektiv kampanje med et bredt nedslagsfelt som trolig også har nådd ut til nye grupper, sier Jenvin.

Kampanjen har ført til to oppslag i nasjonale aviser og 62 i lokalaviser. Facebook-siden har nådd nærmere 435 000 personer og fått 2 227 følgere. Blant følgerne er det litt flere kvinner enn menn og best dekning er det i aldersgruppen 45 til 54 år. – I evalueringen av kampanjen konstaterer vi at den har vært vellykket, både når det gjelder prosess og resultat, sier Arnesen.

Han sier YS Stat sammen med forbundene nå skal fordele oppgaver og lage en strategi for hvordan kampanjen skal føres videre. – Det er uvanlig at vi som forbund gjør dette, og ikke arbeidsgiveren staten. Men vi er enige om å holde trykket oppe, om enn ikke så intenst, så vil vi bruke både kampanjesiden og Facebook-siden videre, sier Arnesen.

Jobben er ikke over

Arnesen sier tilbakemeldingene fra PR-bransjen og journalister har vært positive.

– Noen nettrull har vært ute og kommentert, men inntrykket er at det store flertallet er positive, sier han.

Arnesen sier responsen fra tillitsvalgte også har vært god.

– Hele 1,2 millioner har til nå sett filmen, så det er tydelig at den har nådd ut til et bredt publikum. Kampanjesiden jegerstatsansatt.no har vært fulgt av 2,5 millioner personer, et svært høyt tall for denne typen kampanje, sier han.

Konsulent i Geelmuyden Kiese, Lotta Paulien de Rijke, sier til Parat-bladet at kampanjen har fungert bedre enn de torde å håpe på, og tror det skyldes god prioritering av ulike kommunikasjonskanaler.

– Den største suksessen har vært antallet personer vi har nådd frem til med videoen, Facebook-saker og mediasaker. Vi opplever også en intern stolthet blant medlemmene i YS Stat rundt kampanjens budskap, noe som var veldig viktig, sier hun.

Paulien de Rijke er imponert over samarbeidet mellom de ulike forbundene, selv om hun gjerne skulle sett at YS Stat fikk flere følgere på Facebook.

– YS Stat bør fortsette å være til stede som utfordrer i alle kanaler. De statsansatte bør fortsette å vise frem og fortelle om den flotte og viktige innsatsen de gjør hver dag, sier Paulien de Rijke, som nå har avsluttet sitt arbeid for YS Stat.

Lav machofaktor

Nylig gjennomførte Norstat, på oppdrag fra YS Stat, en landsomfattende undersøkelse som måler nordmenns holdninger til statsansatte og jobben som utføres.

Resultatene viser at nordmenn er godt fornøyd med det norske velferds-samfunnet. Sju av ti oppgir at norsk statlig sektor bidrar til høy velferd og gir en følelse av trygghet. Men undersøkelsen viser også at nordmenn har varierte meninger om de som leverer statlige tjenester. Fire av ti mener at en stor andel statsansatte er overflødige, mindre effektive og jobber mindre enn ansatte i privat sektor.

Samtidig viser undersøkelsen at sju av ti mannlige studenter vil jobbe i privat næringsliv når de er ferdige med utdanningen, men bare tre av ti kvinnelige studenter vil det samme.

Kampanjeansvarlig i YS Stat, Pål N. Arnesen, mener dette skyldes inngrodde holdninger og lite kunnskap om hva statsansatte gjør.

– Vi har ikke vært flinke nok til å vise frem hvem de statsansatte er. Kvinner har nok et mer reflektert forhold til det å være ansatt i det offentlige, mens for menn fremstår ikke staten som et særlig macho og tøft sted å jobbe. Det er totalt sett flest kvinner i statlig sektor, og vi vet at staten har gode velferds- og permisjonsordninger, noe som er viktig særlig for småbarnsforeldre, sier Arnesen.

Det er en hovedvekt av kvinner som tar høyere utdanning.

– Mange tenker at det er litt traust å jobbe i staten. Men det er en del yrkesgrupper mange ikke har i tankene når de tenker statsansatt, som for eksempel militæret, tollere, loser, politi og fengselsbetjenter. Dette er yrker med et klart flertall av menn, sier Arnesen, som fortsatt er ansvarlig for #jegerstatsansatt.

Bekymringsmelding om robotsamfunnet

Måling og resultatstyring blir en stadig større del av arbeids- hverdagen. Parat UNG er kritisk til at virksomheter i stadig større grad velger kvantitet foran kvalitet og frykter internt samarbeid blir dårligere som en følge av en usunn konkurransekultur.

Kommentarer av: Idar Gundersen og Marlene Ferstad Vikør

Det er mange utfordringer i en verden som er i konstant endring, og det kan være vanskelig å finne balansegangen der ledelsen gjerne ønsker kvantitet, mens kundene forventer kvalitet.

Kvantitet kontra kvalitet

Kvantitet er mye lettere å måle enn kvaliteten på tjenester, og kvantiteten har derfor en tendens til å bli det man konsentrerer seg om i bedriften. I en hverdag styrt av tall og uoppnåelige målsettinger vil særlig unge kunne komme i faresonen for å bli utnyttet til fordel for et godt tallresultat.

Når en bedrift konsentrerer seg om økt måling, vil dette ha tydelig innvirkning

på de ansatte og særlig på det psykososiale arbeidsmiljøet. Det vil føre til et økt press på arbeidsplassen og målkravene vil påvirke arbeidstakernes avgjørelser. Mye peker mot at samarbeidet internt i organisasjonen blir dårligere som en følge av den brede overvåkingen.

Egoisme fremfor delt kunnskap

Man blir lært opp til å «tenke på seg selv». Alle ansatte har ansvar for sin egen statistikk, og har derfor ikke like stor anledning til å hjelpe kollegaer ved behov. Dette kan være med på å hindre ansatte i å videreutvikle seg og dele kunnskap, samtidig som det vil skape en ukultur der man konkurrerer for å oppnå de beste tallene.

De fleste større organisasjoner, både private og offentlige, preges i stor grad av målstyring. Dette kan være spesielt utfordrende og stressende for tjenesteytende bedrifter, da det er vanskelig å standardisere tjenester.

Kortsiktige mål

Et godt eksempel fra politiet kommer fra masteroppgaven til Bente Valland: «Mål- og resultatstyring på lokalt nivå i Politio- og lensmannsetaten». Masteroppgaven ble avlagt ved Universitetet i Bergen i 2012 og beskriver ressurskrevende saker som måles på samme måte som mindre saker, og dermed vektet likt. Vi kan i dette tilfellet spørre oss hva som egentlig måles?

Man beveger seg her bort fra overordnede strategier for å oppnå kortsiktige mål, noe som vil være uheldig for organisasjonen som helhet. Det er også utfordringer knyttet til kvantitativ måling i den forstand at ikke alle faktorer spiller inn i målingene og at det derfor blir satt urealistiske mål for de ansatte.

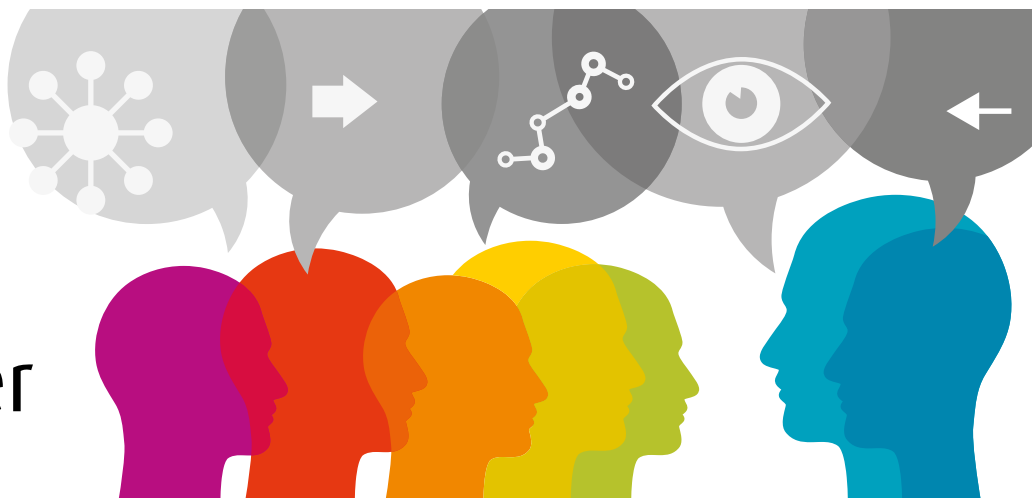
Ledelsen bruker mye tid på måling. Denne tiden kunne vært brukt til å videreutvikle kunnskap internt i bedriften. Det bør investeres mer tid og ressurser i å utvikle gode samarbeidsforhold og motiverte ansatte i stedet for å splitte organisasjonen og underbygge en usunn konkurransekultur.

Vi er ikke produksjonsenheter. Vi ønsker å utvikle oss, vi ønsker å beherske arbeidsoppgavene godt og gå hjem med en god selvfølelse ved arbeidshverdagen slutt. Til syvende og sist kan det ikke kun være tallene vi skal være opptatt av. Vi er mennesker, ikke roboter.

Deltagerne på Parat UNG-samlingen. Foto: Parat UNG.

Kurskalender for 2016

Kurstilbudet for 2016 er i hovedsak en videreføring av fjoråret, og det er tatt hensyn til vårens hovedoppgjør. Mange forhandlere vil være opptatt med tariffoppgjøret og flere kurs innenfor enkelte områder vil bli noe komprimert. Tillitsvalgte må være oppmerksomme slik at ikke tarifforhandlinger og kursdatoer kolliderer.

Grunnopplæringen trinn 1- og trinn 2-kurs avholdes regionalt, dette for at tillitsvalgte skal få anledning til å bli kjent og bygge nettverk med andre innenfor samme region. Trinn 3-kurs avholdes i østlandsområdet og er tilpasset de ulike hovedavtalene.

Parat har derfor delt opp trinn 3-kursene i følgende sektorer: Stat, privat og spekter (1–9) og KS, Virke-Huk og spekter helse. Er du usikker på hvilken sektor du tilhører, finner du dette på parat.com på «Min side», der du finner din egen tariffavtale.

Fordypningskursene er en videreføring av fjorårets kurs, men kurstilbudet for 2016 er noe utvidet. Kursene er tilrettelagt for at tillitsvalgte skal få økt kompetanse innenfor områder som er viktige i vervet som tillitsvalgt og som kan være til hjelp på egen arbeidsplass. De aller fleste fordypningskursene krever gjennomført grunnopplæring i Parat eller tilsvarende forkunnskaper.

Eksamenskursene i Parat arrangeres i samarbeid med Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Parat tilbyr «Årsstudium for tillitsvalgte» som totalt gir 60 studiepoeng. Studiet består av fem selvstendige moduler eller kurs, der tre er obligatoriske og to valgfrie.

Det legges ikke opp til at kursene skal tas fortløpende, da dette for de aller fleste vil bli for arbeidskrevende i en kombinasjon med tillitsverv og jobb. Dette er et populært tilbud for tillitsvalgte som ønsker faglig videreutvikling eller som ønsker

å formalisere den kompetansen de har tilegnet seg i rollen som tillitsvalgt. Tillitsvalgte kan ta ett eksamenskurs hvert kalenderår.

Eksamenskursene er nyttige uavhengig av hvilken utdanning du har fra tidligere, men tillitsvalgte som har bestått «Årsstudium for tillitsvalgte» får automatisk generell studiekompetanse, noe som for mange vil åpne for videre studier ved universitet og høyskoler.

Vårens eksamenskurs er «nettverksrelasjon og påvirkningsprosess». Foreløpig plan for disse kursene kan du lese på parat.com under «Kurs og utdanning».

Målgruppen for de fleste av kursene er tillitsvalgte i Parat og det sendes ut kursinvitasjon elleve uker før kursstart til tillitsvalgte som er i målgruppen for kurset. Det er viktig at informasjonen om deg som tillitsvalgt til enhver tid er oppdatert. Bruk verktøyet «Min side» på parat.com for oppdatert status og kontaktinformasjon.

For å kunne komme inn på «Min side» og melde deg på kurs, benytter du medlemsnummer (eventuelt mobilnummer) og passord. Har du problemer med innlogging kan du kontakte Parat på e-post: medlem@parat.com

Har du spørsmål til kursene, kontakt kurs@parat.com, sentralbord 21 01 36 00, eller direkte til kursansvarlig Hege Thorud på telefon 924 49 819, eller Monica Bjørlo på telefon 930 40 952.

Kurs og konferanser for tillitsvalgte 2016

Januar

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
28	29	30	31	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

- 6.-7. jan Kurs i arbeidstid, Olavsgaard
- 11. jan Spesialkurs for industri og verksted – tillitsvalgte på verksted-avtaler, NHO og Virke, Parat
- 11.–14. jan Eksamensrettet kurs i nettverksrelasjon og påvirkningsprosess – 10 studiepoeng, Scandic Oslo City
- 18.–21. jan Eksamensrettet kurs i nettverksrelasjon og påvirkningsprosess – 10 studiepoeng, Scandic Oslo City
- 25.–27. jan Trinn 2-kurs øst og sør, Tønsberg

Februar

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	1	2	3	4	5	6

- 25.–27. jan Kurs i forhandlingsteknikk privat sektor og spekter, Olavsgaard
- 26.–28. jan Trinn 3-kurs statlig sektor, Sanner
- 2.–4. feb Kurs i forhandlingsteknikk og lokale forhandlinger for ks, Virke-Huk og spekter helse, Olavsgaard
- 8.–10. feb Kurs i konflikthåndtering – kommunikasjon og juss, Olavsgaard
- 15.–17. feb Trinn 3-kurs privat og spekter (1–9), Olavsgaard

Mars

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
29	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	1	2	3

- 1.–2. mars Tariffkonferansen, Gardermoen
- 7.–9. mars Kurs i økonomiforståelse/lokale forhandlinger i privat sektor og spekter, Sanner
- 8.–10. mars Trinn 3-kurs statlig sektor, Sanner
- 14.–16. mars Kurs i forhandlingsteknikk stat, Olavsgaard
- 15.–17. mars Trinn 2-kurs vest, Bergen

April

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
28	29	30	31	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	1

- 5. april Kurs i tilsetningsråd statlig sektor, Park Inn Gardermoen
- 12.–14. april Trinn 2- kurs nord og midt, Tromsø
- 12.–14. april Trinn 2-kurs i øst og sør, Kongsberg
- 19.–21. april Kurs i presentasjonsteknikk og kommunikasjon, Sanner

Mai

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
25	26	27	28	29	30	1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31	1	2	3	4	5

- 3. mai Kurs i lok. forhandlinger for NHO Funksjonær, Parat
- 10.–11. mai Kurs i arbeidsgivers styringsrett, omstilling, permittering og nedbemanning, Olavsgaard

Juni

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
30	31	1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	1	2	3

- 1.–3. juni Trinn 2-kurs øst og sør, Kongsberg
- 8.–9. juni Statskonferansen, Gardermoen

Kurs og konferanser for tillitsvalgte 2016

Juli

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
27	28	29	30	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

August

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	1	2	3	4

■ 29.-31. aug Kurs i konflikthåndtering – kommunikasjon og juss, Olavsgaard

September

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
29	30	31	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	1	2

■ 31. aug-2. sept Trinn 3-kurs privat sektor og spekter (1-9), Sanner
 ■ 7.-8. sept Regionkonferanse sør, Kristiansand
 ■ 14.-15. sept Regionkonferanse vest, Bergen
 ■ 27.-29. sept Trinn 2-kurs øst og sør, Tønsberg
 ■ 28.-29. sept Regionkonferanse nord, Tromsø

Oktober

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
26	27	28	29	30	1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31	1	2	3	4	5	6

■ 5.-6. okt Regionkonferanse midt, Trondheim
 ■ 18.-20. okt Trinn 2-kurs vest, Bergen
 ■ 18.-20. okt Trinn 2-kurs midt og nord, Trondheim
 ■ 26.-27. okt Regionkonferanse øst, Oslo

November

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
31	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	1	2	3	4

■ 1.-2. nov Trinn 3-kurs ks, virke-huk, spekter helse, Olavsgaard
 ■ 7.-8. nov Kurs i retorikk, Olavsgaard
 ■ 16.-17. nov Paratkonferansen, Gardermoen
 ■ 22.-24. nov Trinn 2-kurs øst og sør, Tønsberg
 ■ 28.-30. nov Trinn 3-kurs privat sektor og spekter (1-9), Sanner
 ■ 28.-30. nov Trinn 3-kurs statlig sektor, Sanner

Desember

Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
28	29	30	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	1

Øvrig kurs informasjon

Reise og overnatting

Parats kurs er gratis for medlemmer og tillitsvalgte. I tillegg til at kursene er gratis dekker normalt også Parat reise og opphold. For å utnytte opplæringsmidlene maksimalt slik at flest mulig kan få gå på kurs av høy kvalitet ønsker vi å unngå bilgodtgjørelse og overnatting før kursstart.

Målet er at kursdeltakere skal rekke fram samme dag, derfor vil de fleste kursene starte klokken 1100. Reisen må foregå på billigste måte og du kan lese mer om reiseregulativet på parat.com, under «Kurs og utdanning – Reiseoppgjør og tapt arbeidsfortjeneste».

På kurs som blir avholdt på Sanner hotell setter Parat opp en felles taxi fra Gardermoen (bestilles av Parat). Det er derfor viktig at du som kursdeltager gir tilbakemelding på om du skal være med eller ikke innen fristen som er oppgitt (ved bekreftet kursplass). Ved forsinkelser, må du ta kontakt med kursansvarlig. Man må ikke benytte taxi alene uten godkjenning fra Gardermoen til Sanner. For deltakere fra Oslo anbefaler Parat tog til Gran stasjon (Gjøvikbanen).

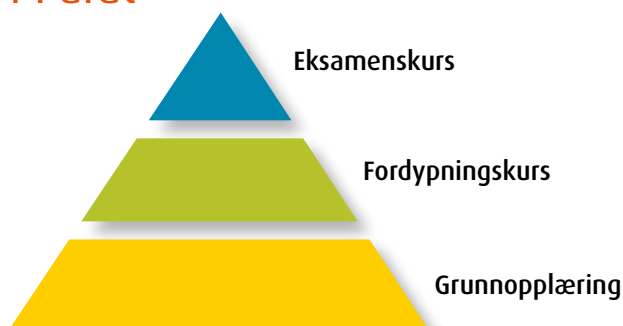
I forbindelse med vårt nye reiseregningssystem er ekstra viktig at du sjekker dine personopplysninger og fyller ut det som mangler på reiseregningen, samt at du har signert med håndskrift.

Arrangementer i regionene

Parat har regionkontorer i Oslo, Tønsberg, Kristiansand, Bergen, Trondheim og Tromsø der det arrangeres trinn 1-kurs og konferanser for tillitsvalgte. For medlemmene tilbyr regionkontoret i tillegg faglige temadager og ulike aktiviteter av sosial karakter. Har du spørsmål om dette kan du kontakte ditt nærmeste regionkontor som du finner på parat.com, se «Om Parat – Regionene i Parat».

Mer informasjon om Parats kurs, konferanser, temadager og andre aktiviteter, finner du på parat.com under «Kurs og utdanning».

Kurspyramiden for tillitsvalgte i Parat

Fikk du ikke invitasjon til kurset?

I god tid før kursstart får tillitsvalgte en e-post med kursinvitasjon. Opplysningene hentes fra Parats medlemsregister. Men hvis du ikke er registrert med riktig verv eller riktig e-postadresse, vil du ikke få invitasjon. Du kan selv rette opp dine personopplysninger i medlemsregisteret, men for å få registrert riktig verv må du kontakt ditt regionkontor.

Verdens viktigste lager

Svalbards globale frøhvelv er kalt «Verdens viktigste rom». Parat-medlem og ansatt i Longyearbyen lokalstyre, Anita Utsi, sier det er et fascinerende sted også for dem som bor på Svalbard.

Tekst og foto: Vetle Daler

” Vi er stolte av frøhvelvet her oppe.

” *We want the world to know about this wonderful place.*

Ved foten av Platåfjellet, i nærheten av Svalbard lufthavn, troner inngangen til Svalbard globale frøhvelv høyt oppe i fjellsiden. Inne i fjellet, 70 meter over havet, ligger 881 000 nytteplante frø fra over 200 land lagret, i det som i engelskspråklige og særlig amerikanske medier gjerne omtales som «the doomsday vault». Da Parat-bladet besøkte hvelvet, var flere utenlandske kamerateam på plass for å dokumentere historien om hvelvet.

Trygg lagring

God tilgjengelighet, konstant permafrost og liten risiko for naturkatastrofer gjør

Svalbard til et ideelt sted for lageret, som er plassert oppe i fjellsiden for å ta høyde for store klimaendringer med en antatt havnivåheving på 70 meter. Dette tilsvarer samtidig nedsmelting av all is i Antarktis, Arktis og på Grønland.

40 prosent av verdens genetiske ressurser

Etter å ha passert den kunstutsmykkede inngangsportalen, er det en lang tunnel 120 meter inn i fjellet der det ligger tre store haller og «det aller helligste», hvor frøene ligger lagret. Svalbards permafrost gjør at det alltid er 5–6 kuldegrader

inne i fjellet, mens selve frøhvelvet kjøles ytterligere ned til -18 grader, med andre ord en gigantisk fryseboks. Foreløpig er det bare den ene hallen som er i bruk. Rundt 40 prosent av verdens plantegenetiske ressurser er bevart på Svalbard, men det er plass til mer.

Uttak til Syria

Det er ingen som har sitt daglige arbeid i frøhvelvet – det åpnes nemlig bare noen få ganger i året når det skal gjøres «innskudd» av frø i banken.

– I år har vi åpnet hele fem ganger, senest for noen uker siden da det for første gang

Åsmund Asdal og Anita Utsi inne i frøhvelvet. Foto: Vette Daler.

ble gjort et uttak av frø, forteller Åsmund Asdal som er koordinator for NordGen, det nordiske genressursenteret som har ansvaret for driften av frølageret.

Han viser fram de tomme hyllene der en del av Syrias frø tidligere var plassert. I september ble nemlig 128 kasser med totalt 38 000 frøslag fra ICARDA, den internasjonale genbanken i Syria, returnert fra frøhvelvet. Frøene skal nå såes i genbankens forskningsstasjoner i Libanon og Marokko.

Ønsker oppmerksomhet

Svalbard globale frøhvelv er bygget av Statsbygg og åpnet i 2008. Frøhvelvet er et samarbeid mellom den norske regjeringen, The Global Crop Diversity Trust og NordGen, og er finansiert av den norske staten.

Bill Gates betalte de første transportene av frø, og frøhvelvet fungerer som en «backup» for genbanker over hele verden.

– Alle frøsorter som ligger her finnes i genbanker rundt omkring i verden. Det er bare de som setter frø inn som kan ta dem ut, sier Asdal, som er glad for at frøhvelvet får så stor oppmerksomhet.

– We want the world to know about this wonderful place, sier han til journalistene som er til stede i hvelvet sammen med Parat-bladet.

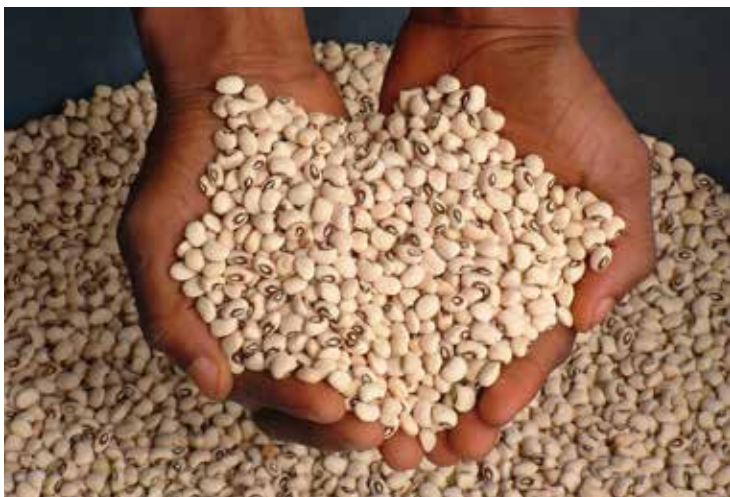
Internasjonal forbrødring

Mens verden på utsiden er preget av konflikter, hersker fred og fordragelighet i Svalbard globale frøhvelv. Her ligger frø fra Russland og Ukraina side om side, og amerikanske pappkasser står stablet ved siden av røde trekasser fra Nord-Korea.

– Her er det virkelig internasjonal forbrødring, sier Asdal.

Parat-medlem Anita Utsi fra Porsanger jobber for Longyearbyen lokalstyre, «kommunen» på Svalbard. Hun har ikke vært inne i hvelvet tidligere, og beskriver det som et lukket sted omgitt av mystikk.

– Vi som bor her vet ikke så mye om hvordan det er inne i hvelvet, og vi kommer heller ikke inn i hvelvet uten spesielle avtaler. I fjor ble det arrangert en loddtrekning blant innbyggerne i Longyearbyen der 30 heldige vinnere fikk en omvisning, men jeg var dessverre ikke blant dem. Den spesielle inngangsportalen er blitt en attraksjon, et «må se»- og «må fotografere»-sted hvor vi gjerne tar med oss tilreisende gjester, sier Utsi.

Her ligger 881 000 nytteplantefrø fra over 200 land lagret.
Foto: Svalbard globale frøhvelv.

Genressurs-arv

Utsi innrømmer at der er litt kult å ha vært inne i frøhvelvet.
– Det er spennende å gjøre noe som ikke alle har muligheten til. Dette var en stilig opplevelse, sier hun etter å ha kommet ut i dagslys igjen. Noe av det som er fascinerende, er at det ikke er politikk i dette, slik det kunne blitt hvis hvelvet var plassert i andre deler av verden, sier hun.

Frøhvelv-koordinater Asdal formulerer det slik:

– Her er hele menneskeheten sammen om å ta vare på genressurs-arven.

En frossen edens hage

José Manuel Barroso, tidligere president for Europakommisjonen, omtalte frøhvelvet som «En frossen edens hage. Et sted der livet kan bevares for all fremtid uansett hva som skjer rundt om i verden» i et intervju med VG under åpningen i 2008.

Svalbard globale frøhvelv

- Formålet med frøhvelvet er å bevare verdens plantegenetiske ressurser for mat og landbruk ved å tilby kostnadsfri sikkerhetslagring av frø fra frøbanker verden rundt.
- Mange av disse samlingene finnes i utviklingsland. Dersom frø går tapt, for eksempel som følge av naturkatastrofer, krig eller simpelthen ressursmangel, vil frøsamlingene reetableres med frø fra Svalbard.
- Svalbard er både fjerntliggende og enkelt tilgjengelig på samme tid, og er et perfekt sted for et slikt sikkerhetslager.
- Frøhvelvet består av tre fjellhaller sprengt ut i sandsteinsfjellet Platåfjellet utenfor Longyearbyen. 120 meter dypt inne i fjellet lagres frøene i -18 grader.
- Eies og administreres av Landbruks- og matdepartementet (LMD).
- Landbruks- og matdepartementet samarbeider med Global Crop Diversity Trust og Nordisk genressurscenter (NordGen) som er en nordisk institusjon under Nordisk ministerråd, om driften av frøhvelvet.
- Mer enn 40 prosent av de plantegenetiske ressursene innen landbruket er nå bevart på Svalbard.
- Flere verdensledere og offisielle representanter har besøkt frøhvelvet, deriblant FNs generalsekretær Ban Ki-moon.
- Frøhvelvet ble i 2008 kåret til verdens 6. beste oppfinnelse av Times Magazine.

Kilder: nordgen.org, regjeringen.no og vg.no

Parat
informerer

Kontrollutvalget
i Parat.

Foto: Trygve
Bergsland.

Nytt fra Parat i Tromsø

Parat har lagt ned kontoret i Bodø, men styrker samtidig bemanningen i Tromsø. Mona Pedersen, som har styrt kontoret i Tromsø, har blitt valgt til ordfører i Karlsøy.

Medlemmer og andre som besøker Parat i Tromsø vil derfor møte Bjarne Rohde og Sandra Borch som begge er nytilsatte. Borch er 27 år og har en master i rettsvitenskap i tillegg til erfaring fra ulike politiske verv. Rohde er 35 år og kommer fra stillingen som personalkonsulent i Torghatten. Han har tidligere jobbet i Forsvaret og har erfaring fra ulike politiske verv.

Sandra Borch og Bjarne Rohde.
Foto: Trygve Bergsland.

Nyvalgt kontrollutvalg i Parat

Landsmøtet har valgt Berit Opedal Windheim som leder av Parats kontrollutvalg for kommende treårsperiode. Med seg i utvalget får hun Gerd Harr Janson, Gerd Johannessen og Agathe Osland Hellesen. Varamedlemmer er Aina Johanne Steen og Christian P. Iversen.

Ververe til håndball-VM

Alle som har vært med på å verve ett eller flere medlemmer til Parat i perioden 1. oktober til 15. november, har vært med i trekningen av en tur til håndball-VM for damer i Danmark 10.-12. desember.

Sammen med fem vinnere fra andre YS-forbund er det Gjensidige som spanderer reise, opphold og VIP-billett med servering til to av Norges kamper i gruppespillet. Hvem som har vunnet, kan du lese på parat.com.

Nora Mørk og Heidi Løke
under EM i 2014.
Foto NTB/Scanpix.

Hytteforsikring

YS har forhandlet frem en hytteinnboforsikring som gjør at Parat-medlemmer kan kjøpe forsikring fra Gjensidige for 450 kroner i året. Forsikringen dekker skader for inntil 500 000 kroner og gir erstatning for alle skader på innbo som skyldes brann, vann, tyveri, naturskade, mus og gnagere. I tillegg dekker den uhellsskader som for eksempel at noe velter og knuser. Egenandelen er 2000 kroner.

I tillegg til innboforsikringen må du ha en hytteforsikring som erstatter selve bygningen dersom den skulle bli skadet.

Valgkomité til årsmøtet i 2018

Landsmøtet som nylig ble avholdt på Gardermoen har valgt Svanhild Meirud som leder av valgkomiteen. Hun får med seg Nils Henjum, Gerd Bang Johansen og Rune Berg som skal finne kandidater til ulike lederverv før Parat skal avholde sitt neste årsmøte i 2018. Varamedlemmer er Trude Mathisen, Lillian Egelandsaa og Aina Steen.

Parats valgkomité. Foto: Trygve Bergsland.

Parats regions utvalg (RU)

■ RU region Nord:

Leder: Lars Raymond Holm, Luftfartstilsynet
E-post: Lrh@caa.no
Johanne Hagerupsen, Høgskolen i Harstad
E-post: johanne.hagerupsen@hih.no
Øivind Østbø, Remiks
E-post: oivind.ostbo@remiks.no
Anne-Katrine Thomassen, Brønnøysundregistrene,
E-post: akt@brreg.no
Tor-Fredrik Olsen, Finnmark Fylkeskommune
E-post: tor.fredrik.olsen@ffk.no

■ RU region Midt:

Leder: Jannike Hanssen, Statens vegvesen
E-post: jannike.hanssen@vegvesen.no
Morten Mørch, NTNU
E-post: morten.morch@ntnu.no
Siri Finseth, Helse Nord-Trøndelag
E-post: siristinessen.finseth@helse-nordtrondelag.no
Grete Kambuås, Boots apotek
E-post: gretkam@online.no
Marit Holstad Aarsæther, Høgskolen i Volda
E-post: maritaa@hivolda.no

■ RU region Øst:

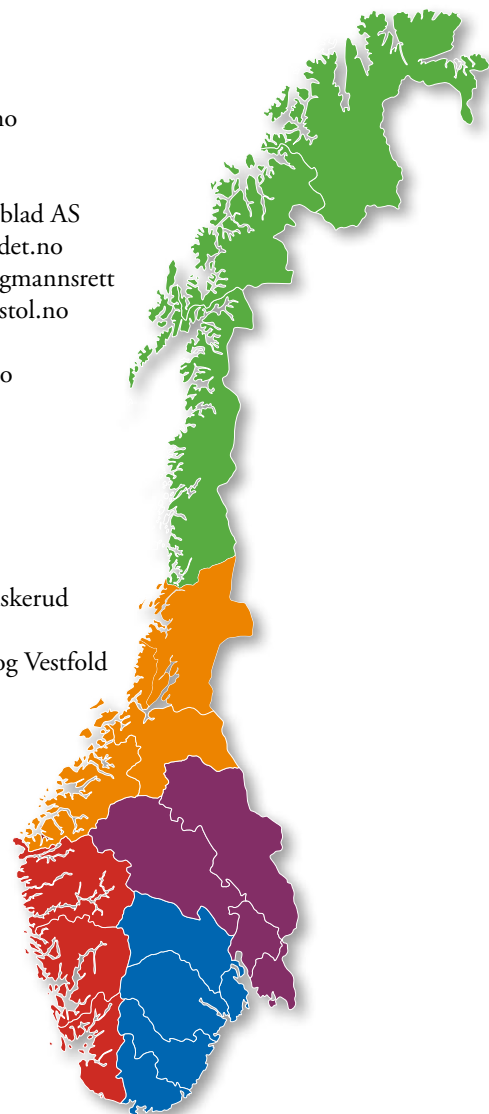
Leder: Hilde Margrete Bjørklund, Cappelen Damm AS
E-post: hilde.bjorklund@cappelendamm.no
Bente Iren Tollefsen Moen - Statens Pensjonskasse,
E-post: bente.iren.moen@spk.no
Stein Grindheim - SAS Ground Handling
E-post: stein.grindheim@sas.no
Ronny Kjønso - Askø Øst
E-post: ronny.kjonso@asko.no
Anja P. Ahlstrøm – NIBIO
E-post: Anja.Ahlstrom@nibio.no

■ RU region Vest:

Leder: Rune Skaar, Bergen kommune
E-post: rune.skaar@bergen.kommune.no
Vidar Alfei, NAV Økonomiteneste
E-post: vidar.alfei@nav.no
Hege Solbakken Sæbø, Stavanger Aftenblad AS
E-post: hege.solbakken.saebo@aftenbladet.no
Wibecke Søråas Onarheim, Gulating lagmannsrett
E-post: wibecke.soraas.onarheim@domstol.no
Gro Nondal Buvik, Sognekraft AS
E-post: gro.nondal.buvik@sognekraft.no

■ RU region Sør:

Leder: Ragnhild Negård, NAV
E-post: ragnhild.negard@nav.no
Helge Tverdal, AS Varden
E-post: helge.tverdal@varden.no
John-Inge Nerland, Fylkesmannen i Buskerud
E-post: fmbujin@fylkesmannen.no
Nina Ødegård, Høgskolen i Buskerud og Vestfold
E-post: Nina.Odegard@hbv.no
Cecilie Holt, NAV
E-post: cecilie.holt@nav.no

Spørsmål til juridisk og forhandlingsavdelingen i Parat

Vi som gir svar i denne utgaven av Parat er:

Vetle W. Rasmussen,
Advokat

Lene Liknes Hansen
Advokat

Annbjørg Nærdal
Advokat

Katrine Andresen Roald
Advokat

Andreas Moen
Advokat

Odd Jenvin
Forhandler

Har du spørsmål til juristene eller til forhandlingsavdelingen, kan du sende spørsmålene til trygve.bergslund@parat.com. Vi hjelper deg som medlem med alle typer problemstillinger knyttet til arbeidsforhold og tolkning av avtaleverket. Du kan også ta kontakt med oss når det er behov for skriftlig og muntlig rådgivning i forbindelse med omorganisering, nedbemanningsprosesser, ferie, arbeidstidsordninger, trygdespørsmål og lignende.

Utvidet stillingsprosent

Jeg har 50 prosent deltidsstilling, men ønsker å jobbe mer. Det er utlyst en 80 prosent stilling der jeg jobber, og jeg ønsker en fulltidsstilling.

Tom

Svar: Etter arbeidsmiljøloven paragraf 14-3 har du fortrinnsrett til utvidet stilling. Forutsetningen er at du er kvalifisert for stillingen og at oppgavene er om lag de samme som du har i dag.

Ettersom det skal foretas en ulempevurdering, er bestemmelsen i praksis slik at du må ta hele 80 prosent-stillingen, fremfor at du kan oppjustere til fulltidsstilling. Dette fordi arbeidsgiver nok vil ha vanskelig for å besette de resterende 30 prosent dersom du skulle gått opp i fulltidsstilling. Vær samtidig oppmerksom på at fortrinnsretten fra oppsagte arbeidstakere går foran fortrinnsretten til deltidsansatte.

Vetle

Lønn som innleid

Jeg er innleid arbeidstaker i en virksomhet. Den siste tiden har jeg fått mistanke om at jeg tjener vesentlig dårligere enn mine kollegaer som er fast ansatte. Er dette lovlig, og hva kan jeg eventuelt gjøre med det?

Tuva

Svar: Innleide ansatte skal ikke forskjellsbehandles. Bemanningsforetaket som leier deg ut er din arbeidsgiver, og er forpliktet til å sørge for at du får de samme vilkårene

som du ville hatt dersom du var direkte ansatt i den virksomheten du jobber i for å utføre samme arbeid, slik det er beskrevet i arbeidsmiljøloven paragraf 14-12a om likebehandling.

Dersom du er usikker på om du har de samme vilkårene som fast ansatte, kan du be om opplysninger fra bemanningsforetaket ditt for å undersøke dette. Bemanningsforetaket skal gi deg de opplysninger som er nødvendige for at du skal kunne vurdere om egne lønns- og arbeidsvilkår oppfyller kravet om likebehandling, slik det er beskrevet i arbeidsmiljøloven paragraf 14-12b.
Lene

Fri for å følge barn til lege

Jeg jobber i staten og har et barn som har en kronisk sykdom. Dette gjør at barnet av og til må på sykehus eller til fysioterapeut for oppfølging. Har jeg krav på fri selv om barnet ikke er akutt syk den dagen? Lederen min sier at jeg må bruke feriedager eller avspasere siden barnet ikke er akutt syk.
Amalie

Svar: Ifølge arbeidsmiljøloven paragraf 12-9 har man rett til fri (permisjon) for å følge barnet til legeundersøkelse eller annen oppfølging i forbindelse med sykdom. Dette betyr at man har rett til fri selv om barnet ikke er akutt syk den aktuelle dagen.

Arbeidsmiljøloven gir imidlertid bare rett til fri, den gir ikke rett til lønn mens man har fri. For å ha krav på lønn i slike tilfeller må arbeidsplassen ha en tariffavtale som regulerer dette. Hovedtariffavtalen i staten er en av tariffavtalene som gir rett til lønn i slike tilfeller. Alle statsansatte har derfor rett på fri med lønn for å følge barn til lege eller annen oppfølging i forbindelse med sykdom.
Annbjørg

Betalt reisetid

Jeg jobber i privat sektor. Arbeidsgiver skal fjerne retten vår til betalt reisetid. Har de lov til dette?
Arne

Svar: Hvorvidt det er innenfor arbeidsgivers styringsrett å endre denne kompensasjonen, beror på hvor det er regulert. Hvis dette er beskrevet i din individuelle arbeidsavtale, kan i utgangspunktet ikke arbeidsgiver endre dette uten saklig grunn. Arbeidsgiver må eventuelt gi deg en oppsigelse med oppsigelsestid og et nytt tilbud der du ikke får betalt reisetid.

Dersom dette er regulert i en seravtale mellom tillitsvalgte og ledelsen, må arbeidsgiver si opp avtalen i henhold til avtalte frister. For avtalen sies opp skal det ha vært ført forhandlinger mellom partene. Kommer ikke partene til enighet om en ny løsning, faller man tilbake på overenskomsten. Regulerer ikke denne reisetid, bortfaller ordningen.

I slike tilfeller kan det være aktuelt at dere, sammen med Parat, vurderer om dette er et krav som kan fremmes som et sentralt krav på overenskomstens område i hovedoppgjøret. Dette vil bero på hvilket område man befinner seg og hvor mange medlemmer på området som har det samme problemet.
Katrine

Alderspensjon og AFP

Jeg er ansatt i staten og vurderer å gå av med AFP når jeg fyller 62 år i mars neste år. Hvordan vil dette påvirke alderspensjonen min fra 67 år?
Tobias

Svar: Både alderspensjonen fra NAV og Statens pensjonskasse (SPK) vil bli regnet som tatt ut ved 67 år. Da går du automatisk over fra AFP til alderspensjon. Du vil altså ikke «spise» av pensjonen din før du fyller 67 år når du går av med AFP, noe som er en verdifull egenskap ved den offentlige AFP-ordningen. Derimot vil opptjeningen stoppe når du går av med AFP, noe som ikke behøver å bety så mye for størrelsen på pensjonen, men det kommer an på opptjeningen din. Dersom du har 30 år i Statens pensjonskasse og 40 år i arbeidslivet, har du allerede full opptjening.

Regelverket for hvordan alderspensjonen fra folketrygden og Statens pensjonskasse skal

tilpasses hverandre, er ikke på plass for de som er født fra og med 1954. Derfor kan ikke Statens pensjonskasse beregne hva du vil få utbetalt i alderspensjon. Likevel er du garantert å få minst 66 prosent av sluttlønn i samlet pensjon fra Statens pensjonskasse og NAV, dersom du oppfyller vilkårene for full opptjening som beskrevet over.
Andreas

Pålagt overtid

Jeg jobber i en statlig etat og i min avdeling har vi fram mot nyttår en rekke frister som skal overholdes. Min arbeidsgiver har i dag varslet at vi må påregne en del overtid i desember. Dette ønsker jeg ikke, jeg har hendene fulle med private gjøremål i ukene fram mot jul. Kan min arbeidsgiver tvinge meg til å jobbe overtid?
Ida

Svar: Arbeidsgiver kan pålegge overtid. Overtidsarbeid kan kun pålegges dersom det foreligger et særlig og tidsavgrenset behov for det. Det er ikke tillatt å gjennomføre overtidsarbeid som en fast ordning. Bruk av overtid er regulert i hovedtariffavtalen i staten og i arbeidsmiljøloven.

Arbeidstaker plikter i utgangspunktet å utføre pålagt overtidsarbeid, men kan kreve å bli fritatt dersom det foreligger helsemessige eller vektige sosiale grunner. Helsemessige grunner er i prinsippet en absolutt fritaksgrunn, og det er ikke krav om at man må legge fram legeattest (selv om man må anta at arbeidsgiver kan kreve legeattest dersom man krever fritak for overtid over en lengre tidsperiode). Vektige sosiale grunner for fritak for overtid kan være hensynet til pass av mindre barn, henting av barn i barnehage og deltakelse i større familiebegivenheter. Arbeidsgiver vil måtte foreta en samlet skjønnsmessig vurdering basert på dine personlige grunner, i hvilken grad arbeidet kan utføres av andre eller utsettes, før du pålegges overtid i ukene fram mot jul.
Odd

		XORD .no	OVER- HODE	LEVER SPILTE		M.NAVN		HERMER	SIKT		ORDNE SENGEN	SMÅHUS	ABON- NENT- ENE	BRINGE	
		→						↓	NAVNE- DAG 19.05.						
		SØLV			MØBEL- DELEN										
		KV.- NAVN									VOKSE DEN TID- LIGERE				
									↓	IKKE OPPE				GJORDE REDD	
		PREGER	GRIPE BERT				SKLI VEIFAR- ENDE				KRUSI- FIKS SPRÅK				
		CAMPING- UT- TRYKK											NEST- LEDER	JAKTET	
					VRIKKE RUND- STRØM						YNDIG MAN				
		GULL ARTE			HÆR- STYRKE- NE SINT									LINJENE	
		GÅ FRA	↓	KRIGS- GUD	KAN POLI- TISKE PARTIER HA	ALENE	DONERE	DRØNNE	↓	IKKE NEDRE	IDRETTS- FOREN- ING	→			DATA- GIGANT BRETT
FRYKT					↓	↓	←							ROLIG TRESLAG	
FLYSEL- SKAP								BAG ØNSKE						MIDT- LINJENE AMORIN	
PILS															
→		FLIRER				LARM		DYR MED PUKLER LADER						STAGGE SULTEN GREKERE	TIL- HENGER- VOGNEN
KUNST			... OG SVOR					ALMIN- NELIG GJØN						BØKER UBE- SKYT- TET	
TIPPE- KUPONG- UTFYLL- LEREN								PRE- FIKS TRYKK						TULLER FJELL- GÅRDEN	
→					ROMER- TALL 5	SVELLER EN LAMA			YRKES- GRUPPE SPANSK ELV					BY I SVEITS	
AR- BEIDS- PLASS	SENIOR PLANTE		LAGRINGS- MEDIUM BANN- SKAPEN					SCENER BORT- OVER						KRAFT ... VÅRS	
STU- DERES						KOM- MUNE								GELEAKTIG KREM	
STONE						FISKE- UTSTYR				FLOT- TESTE GENUIN				TANG OG ...	
→		FRØYAS MAKE												BAK- VERKENE FOR- BINDING	
INN- STILLE						EN FLEMING									
						NEVNE			OM- RÅDER HESTE- KRAFT						
SKITTEN- FERDIG- HET										HAV- ØRN				FRATA	
ARBEIDS- NEDLEG- GELSE							SLADD							SLEKT- NINGEN	

Løsningen på kryssordet i medlemsbladet Parat nr.4 – 2015 var: «FATTIGE KVINNER I SLAVELIGNENDE ARBEID»

De tre heldige vinnerne er: Nina Bredde, Fredrikstad, Ågot Istad, Frosta, Svein Ringsby, Mjøndalen.

Vi trekker ut tre vinnere hver gang.
Send løsningen til redaksjonen, enten som e-post til trygve.bergslund@parat.com eller ordinær post til: Parat, Postboks 9029, Grønland, 0133 Oslo

Husk å merke e-posten/konvoluttene
«Kryssord 5/2015»

Premie: Elvang INCA pledd av 50 prosent alpakaull, 40 prosent fåreull og 10 prosent mikrofiber. Målene er 130x200 centimeter.

Frist for å sende inn løsning på neste kryssord er: 8. februar 2016.

Løsning:

Navn:

Adresse:

SUDOKU:

Sudoku-oppgaven går ut på å plassere sifrene 1 til 9 slik at alle de loddrette og vannrette radene inneholder sifrene 1 til 9 én gang (slik at også hver 3 × 3-boks inneholder alle sifrene én gang).

			3		5	2	1	
3				6	4		7	
7	5		8			3	6	
4	7				8	9		
			5				1	4
					1	6		
2		5		7				3
1		7		6				
8	3	6	1	9	5			

Lett

	1			3				
	5		2	4				9
					7			3
		3	4	7			9	8
9		5	3	2			1	
2							7	
5				8				
				6			2	4
	2	8						

Middels

		4		9				6
2					5	6		
	6							7
1		2		6	8			5
	5				9			
	7				2		1	
8								4
			2				7	3
					3	2	5	

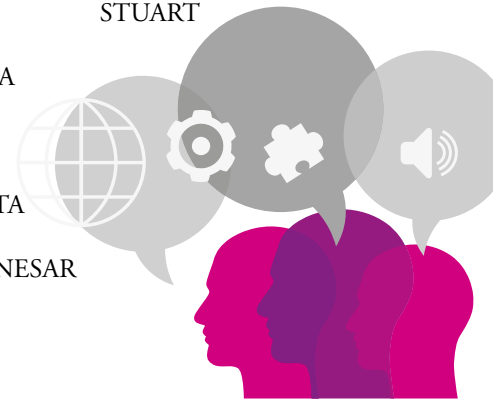
Ekspert

I	N	G	R	I	D	T	L	X	C	G	Q	O	Z	F
K	F	D	L	A	R	A	H	J	S	H	Y	E	C	N
A	L	E	X	A	N	D	E	R	T	B	L	F	J	V
O	O	L	U	L	A	S	I	E	F	G	E	W	E	A
Q	L	T	M	H	F	A	B	I	O	L	A	W	W	T
W	S	R	P	J	Y	A	S	I	R	I	K	I	T	S
S	O	A	S	M	Z	E	I	R	I	K	I	E	E	U
U	S	L	K	I	R	D	E	R	F	T	M	D	S	G
N	C	B	L	G	I	V	D	U	L	D	A	V	I	D
G	A	E	N	A	I	T	S	I	R	H	C	A	U	A
A	R	R	K	L	E	O	P	A	T	R	A	R	O	V
M	A	T	J	U	L	I	A	N	A	E	D	D	L	V
M	J	H	U	S	S	E	I	N	I	O	D	U	A	B
X	N	V	A	T	E	R	A	G	R	A	M	L	W	K
T	O	S	I	L	V	I	A	L	G	E	O	R	G	W
V	S	N	E	B	U	K	A	D	N	E	S	A	R	K

KRYSS OG TVERS:

Hvilket ord står IKKE i diagrammet?
Det ordet er oppgavens løsning.

ALBERT	HARALD	SIRIKIT
ALEXANDER	HUSSEIN	SONJA
BAUDOIN	INGRID	STUART
CHRISTIAN	JULIANA	
DAVID	KLEOPATRA	
EDVARD	LOUISE	
EIRIK	LUDVIG	
ELIZABETH	MAGNUS	
FABIOLA	MARGARETA	
FEISAL	MIKAEL	
FREDRIK	NEBUKADNESAR	
GEORG	OLAV	
GUSTAV	OSCAR	
HAAKON	SILVIA	

G	I	M	S	E	R		1					
F	A	T	S	A	L							4
G	R	Å	N	A	G		6					
S	N	E	G	L	E				2			
S	M	I	T	T	E			3				
B	L	U	S	E	N						5	
F	R	A	T	R	E							7

ANAGRAMKRYSS:

Til venstre for skillestreken er løsningsordene, og her er bokstavene stokket om i anagrammer. Finn ut hvilke ord det er snakk om og skriv dem inn i feltet til høyre (kun vannrett). Én bokstav står riktig plassert allerede. Når du er ferdig, stikker du om på bokstavene som er nummerert. Dette er løsningsordet som kan skrives inn i feltet nedenfor. Stikkord for løsningsordet er «Farkost».

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

Parats treningside med hjernetrim

Sender du oss løsningen på alle oppgavene på denne siden, er du med i trekningen av et Elvang INCA pledd av 50 prosent alpakaull, 40 prosent fåreull og 10 prosent mikrofiber. Målene er 130x200 centimeter. **Frist for å sende inn løsningen er 8. februar 2016.**

Vi trekker én vinner hver gang. Send løsningen til redaksjonen, enten på e-post til trygve.bergslund@parat.com, eller ordinær post til: Parat, postboks 9029 Grønland, 0133 Oslo. Husk å merke e-posten/konvoluttene «Hjernetrim 5/2015». Vinneren av hjernetrim i 4/2015 er Elfrid Blomdal, Tysse.

Tåler den norske arbeidslivsmodellen en revolusjon?

Vi lever i en revolusjonerende tid. Revolusjonerende på den måten at ny teknologi vil endre eller påvirke måten vi jobber og lever på en gjennomgripende måte.

Vi har alle opplevd ny teknologi som har fått stor påvirkning på oss. Det er nok å peke på smarttelefonen som først i løpet av de siste tre–fire årene har blitt allemannseie og bidratt til store endringer i måten vi bruker tiden vår og løser dagligdagse oppgaver gjennom ulike apper.

Denne, og andre praktiske, teknologiske hjelpemidler vi har fått de siste årene, har likevel ikke hatt potensial til kunne beskrives som revolusjonerende. Det kan vi først gjøre når mange endringer begynner å virke samtidig på en måte som gjør at mye av det vi kjenner i dag, endrer seg i morgen.

Mange hevder at vi nå står ved inngangen til en slik tidsepoke og den omtales som den neste teknologiske revolusjonen. I denne epoken vil blant annet kombinasjonen av en rekke teknologiske fremskritt som virker samtidig, endre livene vi lever og måten vi arbeider.

Eksempler på dette er et Internett som utvider seg eksponentielt hver år. Registrering av enorme mengder data om oss, hvordan vi lever, hva vi er opptatt av og hva vi liker eller ikke liker. Big data som handler om å kunne analysere disse enorme data-mengdene og på bakgrunn av dette finne de beste løsningene på uendelig mange ulike problemstillinger. Roboter som er i rivende utvikling med hensyn til funksjonalitet og brukergrensesnitt. Sosiale medier som lar oss kommunisere raskere og mer effektivt enn noen gang på tvers av landegrenser og språk.

Noen av oss har allerede begynt å kjenne på konsekvensene av ny teknologi. To eksempler er tjenestene Uber og Airbnb. Den første er ulovlig i Norge, men vokser sterkt i verden for øvrig sammen med den andre. Begge tjenestene baserer seg på å dele det man har med andre mot et vederlag. I det ene tilfellet handler det om persontransport. I det andre om overnatting. Begge truer veletablerte næringer som drosje og hotell, og arbeidsinntekter for millioner av arbeidstakere verden rundt. Tjenestene kommer som en følge av en fremvoksende delingsøkonomi i kombinasjon med nye teknologiske muligheter. Vi vil nok se nye eksempler på delingsøkonomien på en rekke andre områder i årene som kommer, og det er grunn til å tro at utviklingen vil skje raskt.

Legger vi den nye teknologiske revolusjonen vi står foran sammen med klimaendringer, migrasjon, demografiske endringer, økende urbanisering og en global økonomi, står vi i sum overfor endringer som vil utfordre oss alle og innebære omstilling.

Ovenstående er både spennende og skremmende. Den gode nyheten er imidlertid at alle tidligere revolusjoner som har endret våre levesett og måter å arbeide på har blitt adoptert og ført til økonomisk vekst og velstand for stadig flere mennesker. Det vil nok skje denne gangen også, selv om omstillingen for mange vil oppleves utfordrende.

Dersom vi erkjenner at vi står overfor omstilling som følge av endringer, vil vi også ha bedre forutsetninger for å komme oss gjennom denne enn om vi avviser den eller velger å la være å forholde oss til det som kommer. Omstilling betyr nemlig også nye muligheter. Dette er også budskapet til regjeringen med statsminister Solberg i spissen, og det er budskapet til YS, hovedorganisasjonen som Parat er en del av.

Vårt budskap er at omstillingen som nå kommer må håndteres innenfor den norske modellen hvor vi har historiske tradisjoner for å løse nettopp omstillinger av arbeidsliv og samfunnsnivå i tett samarbeid mellom myndigheter, arbeidsgivere og arbeidstakere. Det vil virke også denne gangen dersom våre samarbeidspartnere anerkjenner suksessoppskriften. Den største utfordringen går likevel til alle arbeidstakerne i Norge. Erkjenner vi at endringene kommer, og hvordan vil vi forholde oss til disse?

Foto: Trygve Bergslund

Hans-Erik Skjæggerud

Hans-Erik Skjæggerud
Leder i Parat

Kom nærmere opplevelsen

15 % rabatt på overnatting* og 50 øre/l i rabatt
på drivstoffet som tar deg dit.

Finn ut mer og søk på: essomastercard.no/ys

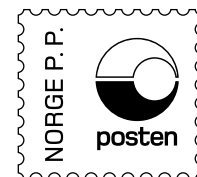
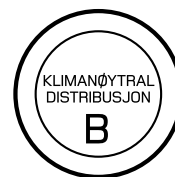
Energy lives here™

An ExxonMobil Brand

Returadresse:
Parat
Boks 9029 Grønland
0133 OSLO

Rørlegger fra Bergen byttet bank

Rentenivået er rekordlavt, men det kan likevel være mye å spare på å bytte bank. Ole Marius Sætrevik fikk over ett prosentpoeng lavere rente gjennom YS-fordelene i Gjensidige.

Sparer flere tusen i året

– Jeg ble mildt sagt overrasket, sier Ole Marius Sætrevik. Rørleggeren fra Bergen hadde vært kunde i den samme banken hele livet. Men da han skulle kjøpe ny leilighet, kom det fram at betingelsene i gammelbanken ikke hadde holdt tritt med utviklingen i markedet.

– Jeg er nok et klassisk eksempel på en kunde som ikke følger med – og som i tillegg hadde en bank som ikke spilte på lag, konstaterer 32-åringen med et skjevt smil.

Han bestemte seg umiddelbart for å bytte bank, og valget falt på Gjensidige.

– Vilkårene i Gjensidige Bank var svært gode i utgangspunktet. Derfor ble jeg gledelig overrasket da det viste seg at medlemskapet i YS ga meg enda lavere rente, sier Ole Marius. Han nølte ikke med å flytte boliglån, øvrige banktjenester og alt av forsikringer til Gjensidige.

– Til sammen sparer jeg flere tusen kroner hvert år. En del skal jeg putte i banken, resten går til hobbyen min, som er å reise, smiler Ole Marius.

Gode medlemsfordeler

YS har forhandlet frem en svært god avtale med Gjensidige Bank. Den gir deg som er medlem i et YS-forbund meget fordelaktige renter på bolig-, billån og sparing. I tillegg får du rabatt og gode vilkår på skade- og personforsikringer. Les mer om YS-fordelene på gjensidige.no

Kundeservice

Ole Marius anbefaler andre YS-medlemmer å gjøre seg kjent med fordelene i Gjensidige.

– For min del er det viktig at Gjensidige fremstår som et fremoverlent selskap med hensyn til både priser, brukervennlige tjenester og kundeservice. Jeg setter pris på å ha en kundefrådgiver som alltid er tilgjengelig og gir gode råd med utgangspunkt i min livssituasjon.

Foto: Linn Kristin Løvaas

– Jeg sparer flere tusen kroner årlig gjennom YS-fordelene i Gjensidige, sier Ole Marius Sætrevik (32) fra Bergen.

Priseksempel boliglån inntil 50 % av verdigrunnlag

Eff. rente 2,17 %, 2 mill.
o/25 år, totalt: 2.587.281,-
(Pris for nye lån per 10.11.2015.
Vilkårene kan bli endret.)
Gjelder for YS-medlemmer som bruker Gjensidige Bank aktivt.

Gjensidige